

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

תליתאה

שיחות מוסר חיזוק והתעוררות

בענייני עבודת ה'

ומהם שיחות

על סדר פרשיות השבוע

נסדר ונערך משיחות מוסר

שנאמרו במקלות על ידי

הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה ועוד

פרשת כי תצא

ירושלים עיה"ק תוכב"א

תשפ"א לפ"ק

הלימוד והחיזוק בחוברת
זו מוקדש להצלחה
ברוחניות ובגשמיות
למסייעים בהוצאה לאור

שיחות מוסר אלו הנדפסות בקונטרסי "מגיד דבריו
ליעקב" נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות רבינו
שליט"א.

ואם ימצא שגגה וטעות, איתנו תלין משוגתינו.
ובקשתינו שטוחה לפני המעינים הי"ו כי כל שגגה וטעות
יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יודיעני על הטעות.

בתחילת החוברת נדפסת שיחתו של רבינו שליט"א
בחלק השני של החוברת נדפסו חידו"ת על פרשת שבוע,
מחידושיו של רבינו שליט"א על התורה, וחלקם הגדול
רואים לראשונה מכת"י בחוברת זו.

בחלק השלישי של החוברת מצורף קטע מתוך ספר
"שנות חיים" (כת"י) של רבינו שליט"א בענייני אריכות
ימים

בחלק הרביעי של החוברת מצורף מחידו"ת רבינו
שליט"א בסוגיות הנלמדות בדף היומי, או שאר חידו"ת
כפי אשר יכיל הגליון

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבלת
הגליונות בדוא"ל:
8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות מידי שבוע מתחילתו בנקודות
המכירה וההפצה של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 164-542-0548

פרשת כי תצא

מפתח העניינים

ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים - חודש אלול / בן סורר ומורה / 'זולל וסובא' / מי שלא יכול להמתין הרי זה סימון טומאה / סיבת חומרת עונשו של 'בן סורר ומורה' / תשובה על 'רדיפת המאכלות' / לקבוע זמן ל'חשבון נפש' / 'מלך במשפט יעמיד ארץ' / הפחד מפני משפט אצל בשר ודם לעומת משפט אצל הבורא יתברך / הסחת הדעת מהמשפט / 'טומאתה בשוליה - לא זכרה אחריתה' / יפה שעה אחת קודם / ה'יצר' משתמש ב'ראש השנה' כדי להשכיח את ה'משפט' / טענת היצר שהאדם עבר כמה וכמה ראשי שנה ולא קרה שום דבר... / היצר משכיח ממנו הצרות שהיו בשנה הזו / דור המבול / 'צוער' / לא נתמלאה סאתם / 'ארך אפיים' / אחרי שמאריך אפיים בא הדין / שמא על ידי מעשיך השנה הזו נתמלאה סאתך?! / בראש השנה אין אומרים 'הלל' / 'אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו וישראל אומרים שירה?!' / 'אין מרחמין בדין' / חובת ההכנה ליום הדין / ממוצאי יום כיפור מכין את עצמו לראש השנה הבא... / 'ספרי חיים וספרי מתים' / ה'מת' נידון על פעולות שיש להם השפעה לדורות / במחנך בנו לתורה - צובר זכויות יותר משנה לשנה / שני סוגים של 'רוצחים' / 'רוצח' שמומשיך לרצוח אחרי מותו / מונשה בן חזקיה / עודו נער מחשב על ראש אביו לעבודה זרה... / רשעותו של מונשה / הקב"ה חתר למנשה חתירה תחת כסא הכבוד / בספר מלכים לא הוזכרה תשובתו של מונשה / ה'פירות' של החטא של מונשה היו עוד בעולם / אחרי שביטלו יצר הרע אפשר היה לכתוב שעשה מונשה תשובה / חומר המשפט / בארבעה פרקים העולם נידון / 'כבני אמרנא' / 'כמעלות בית מרון' / 'כחיילות של בית דוד' / מה החילוק בין שלשת המשלים לביאור 'כבני מרון' / 'כבני אמרנא' / 'מוגיד לאדם מה שיחוו' / 'ונשאתי לכל המקום בעבורם' / חומר דיבור אסור / לעתיד לבוא יתגלה לאדם מה נפעל מדיבוריו / 'כי זכר כל הנשכחות אתה' / 'כמעלה בית מרון' / זורק פסולת על המלך / האדם נידון לפי מדרגת נשמתו / 'כחיילות בית דוד' / המשפט נקבע לפי מה שיש ביכולת האדם להשפיע / ריבוי תורה ומוסר

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמת כל מתי ישראל, ובכללם

יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יוסף בן אסתר
שמעון בן עליה	יפה בת עליה	יעקב בן עליה
סימני בת חנה	אליהו מאיר בן סימני	מרגלית בת סימני
מסעוד בן אסתר	מסעודה בת חסיבה	פיבי בת חסיבה

תנצב"ה

מפתח חידושי תורה

- א. בענין ושמה את אשתו [וטועה בדבר מצוה בדרבנן]..... כב
- ב. בענין אסורה לבעל אסורה לבעל בבעל שני..... כה
- ג. בענין נערה המאורסה..... כח
- ד. בענין קנס דאונס במוכת עץ..... כט
- ה. פצוע דכא..... ל
- ו. בענין כתיבת תיבת "דכא" בספר תורה..... לב
- ז. בענין בת הנולדת מגוי אם כשרה לכהן..... לד
- ח. בענין אדומי ומצרי דור שלישי יבוא בקהל ה'..... לו
- ט. בענין לא תתעב מצרי..... לח
- י. בענין בטוב לא תוננו וגו'..... לה

מפתח שנות חיים

- קצב. שונא בצע..... מ

מפתח חידושי סוגיות

- א. בענין העושה איסור לחג..... מזג
- ב. בענין יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין..... מזו

הלימוד בחוברת זו מוקדש לרפואת
מרדכי בן מורודיד אסנת
מיכל בת אסתר
אל נא רפא נא להם

ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים - חודש אלול

בעזרת ה' יתברך, נראה לדבר היום מענייני הפרשה ומענייני דיומא. בפרשת השבוע, פרשת כי תצא, שהיא תמיד יוצאת בחודש 'אלול'. וכבר האור החיים הקדוש (כא יג) מביא מדברי רבותינו בזהר הקדוש שזה הכוונה של אשת יפת תואר שהפרשה שלנו פותחת, שהכוונה היא על ה'נשמה' הקדושה שנפלה בשבי, והיא בוכה את אביה ואת אמה 'ירח ימים', הוא חודש אלול, חודש הרחמים הרצון והסליחות.

בן סורר ומורה

והנה בפרשה יש לנו את הענין של 'בן סורר ומורה', "כי יהיה לאיש בן סורר ומורה, איננו שומע בקול אביו ובקול אמו, וייסרו אותו ולא ישמע אליהם. ותפשו בו אביו ואמו והוציאו אותו אל זקני עירו ואל שער מקומו. ואמרו אל זקני עירו, בננו זה סורר ומורה, איננו שומע בקולנו, זולל וסובא. ורגמוהו כל אנשי עירו באבנים ומת, וביערת הרע מקרבך, וכל ישראל ישמעו וייראו" (דברים כא ח-כא)א.

'זולל וסובא'

והנה יש לעיין מה עשה הבן סורר ומורה? הפסוק אומר, 'זולל וסובא'. אוכל. והגמרא (סנהדרין ע). אומרת, שדרך אכילתו 'בשיל ולא בשיל', כשהוא מבשל בשר הוא אוכל אותו בהלעטה במהירות כשהוא עוד לא מבשול כראוי, 'נא'. הוא לא מחכה עוד כמה דקות לצלות אותו כמו שצריך, אלא ממהר לאכול לרוב תאוות.

מי שלא יכול להמתין הרי זה סימן טומאה

הגאון המשגיח רבי אל'ה לאפיאן זצ"ל הביא מה שהגמרא (חולין סה). אומרת, מה ההבדל בין 'עוף טמא' ל'עוף טהור'?! - 'עוף טמא' קולט את האוכל בעודו באוויר, הוא מנתר באוויר ותופס את האוכל. אבל 'עוף טהור' הוא מחכה עד שיפול האוכל לקרקע ולוקח ואוכל.

'ישא בת תלמיד חכם'

א.

רבותינו (סנהדרין קז) דרשו שהפרשה הזו של 'בן סורר ומורה' נסמכה לפרשת 'יפת תואר', ללמד שאם האדם הולך אחרי מראה עיניו ולוקח אשה שמוצאת חן בעיניו מבלי לברר ולפשפש ולראות תכונותיה ומידותיה, ומאיזה בית היא באה, לא יתפלא אם היא תביא לו ח"ו 'בן סורר ומורה'. דבר ראשון יבדוק האם היא בת תלמיד חכם, שאם ח"ו ימות צעיר, או גולה, מובטח לו שבניו תלמידי חכמים, היא תדע לגדל את בניו לתלמוד תורה ויראת ה' טהורה (פסחים מט.). ועל זה צריך לשים את הדגש ולבדוק ולברר היטב היטב.

אמר ר' אל'ה לאפיאן זצ"ל, הרי לנו מכאן, כי מי שקופץ לאכול ולא יכול להמתין - זה סימן טומאה!

סיבת חומרת עונשו של 'בן סורר ומורה'

ובכל זאת, מה העוולה בזה עד שמגיע לו ל'בן סורר ומורה' עונש כזה איום ונורא? אומר ה'אבן עזרא', "זולל - מפורש, והוא זולל בשר, רק הוא שם כלל לנותן בכל מה שיתאווה כל מה שיבוקש ממנו. וסובא - מרבה לשתות והוא המשתכר", וכי על זה מגיע לו עונש מוות? - מוסיף ומפרש האבן עזרא מה הטעם של חומר הדבר כל כך, "והנה זה כמו אפיקורוס, כי לא יבקש חיי העולם הזה, כי אם להתענג בכל מיני מאכל ומשתה!", אין לו שום תכלית ותוכן רוחני בעולם הזה, הוא לא מחפש לקנות קנייני נצח רוחניים, ורק מבקש חיי עולם הזה, ועל זה מגיע לו העונש של מיתה.

תשובה על 'רדיפת המאכלות'

היום אדם חושב שעל זה צריך לעשות 'תשובה'?!... - זה נעשה כבר 'מנהגו של עולם'... אוכלים ושותים... גם על זה צריך לעשות תשובה. וכמו שכתב הרמב"ם (פ"ז מהל' תשובה ה"א), כי צריך לעשות תשובה על רדיפת המאכלות, לא רק על עוונות גדולים.

לקבוע זמן ל'חשבון נפש'

הרי לנו חומר התביעה המוטל על כל אחד ואחד, שיהיה מגמתו ועבודתו לקניינים הרוחניים. לפחות בחודש אלול, להקדיש כמה שיותר לעניינים הרוחניים. הרי איך תבוא תשובה אם לא יתפנה קצת לעניינים הרוחניים?! - כל אחד יקח רבע שעה ביום, יעשה 'חשבון נפש', שמגיע 'יום המשפט', ויהיה חשבון על כל פרט, על אכילה ושתיה וכו', יתאר לעצמו סדר היום שלו, מתי אני קם, וכו' וכו'. ואני לא מדבר על 'עבירות', אלא גם על 'מצוות'. איך המצוה הזו תבוא בשמים לבדיקה ולחשבון, כגון תפלה, האם התפלה בשלימות, בשמחה, בכוונה - או לא?! וכן בתלמוד תורה, ובחסדי, וכן הלאה. כי על הכל יבוא למשפט.

זהירותו של הגר"ח מברסק במצות צדקה

ב.

ראיתי מעשה נורא שסיפר הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל על רבו הגר"ח מברסק זצ"ל, הוא מספר, הייתי יושב ולומד עם ר' חיים, והנה דפקו בדלת, והוא רץ לפתוח את הדלת, (כי כך היה מנהגו, שלא להטריח אחרים), ובפתח עומד עני פושט יד ומבקש צדקה. ר' חיים חיפש בכיסים שלו ולא מצא

מלך במשפט יעמיד ארץ

נמצאים אנו בימים הנוראים, מתקרב ובא יום ראש השנה. "מלך במשפט יעמיד ארץ" (משלי כט ד). מוכרח שיהיה משפט. העולם אינו הפקר. יום אחד בשנה מביאים את האדם למשפט, ובו באים חשבון על כל פרטי מעשיו תנועותיו מחשבותיו דיבוריו ורצונותיו, הכל עולה למשקל ובא למשפט. זה יקרה עוד מספר ימים בודדים.

הפחד מפני משפט אצל בשר ודם לעומת משפט אצל הבורא יתברך

והנה יש כאן פלא עצום, מדוע אנחנו שאננים?! מדוע לב האדם לא ירא וחרד?! והרי לאו קל וחומר הוא, ומה אם היו מזמינים את האדם למשפט בשר ודם שישפטו וידונו אותו, ולא נדבר על דוגמא קיצונית שיכולים לשפוט אותו ולחייבו מיתה ח"ו, אלא אפילו משפט שהעונש שלו הוא "רק" כמה שנים לשבת במאסר. כאשר מתקרב ובא מועד המשפט של הנידון, כולם רואים עליו שינוי, כל הגיונו ומחשבתו תפוסים במשפטו, הוא לא יושב שקט ושאנן, הוא מחפש תחבולות לצאת זכאי. הוא מחפש 'מליצי ישר' בעדו. וכל זה הגם שהעונש הוא לא עונש של חיים ומיתה, רק מאסר ושאר עונשים. ולעומת זה משפט של שמים, לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, בראש השנה המתקרב ובא, שהאדם לא יודע מה יהיה איתו, לא יודע מה יכתבו לו, מי לחיים ומי למיתה רח"ל, וכו' כו', וזה יקרה עוד מספר ימים בודדים, ובכל זאת משום מה יש 'שאננות'. לא רואים על האדם את הפחד ואת האימה כמו שהיה עליו לו היה לו משפט בשר ודם. זה דבר מתמיה, מדוע האדם לא ירא וחרד מה'משפט'? הוא רדום וישן ושאנן, זה דבר מתמיה הרעיון, 'שאננות' זו מהיכן מקורה?!

הסחת הדעת מהמשפט

וכבר אמרו בזה כמה הסברים. אבל בפשוטו, הסיבה לזה היא, כי האדם לא אוהב לחשוב על המשפט. 'שיעשו לי משפט?! - מה פתאום! דל מהכא'. תסלק את המחשבה הזו מהראש', כך האדם חושב. מהדברים הללו האדם אוהב להסיח את דעתו, הוא לא אוהב לחשוב מה יהא סופו. כי כך היא תכונת הנפש האנושית שלא לחשוב על הדברים הללו.

מעות לתת לו, אמר לו 'תמתין רגע אחד ואתן לך', רץ לחדר השני והוציא מהמגירה כסף, חזר ובא לדלת לתת לעני את הצדקה - והעני איננו, כנראה לא היה לו זמן לחכות... מספר הגאון ר' איסור זלמן, ראיתי את הרב'ה שלי - ר' חיים - עומד בפתח הדלת, והוא החוויר כולו כסיד, והיה רועד מרוב אימה ויראה, שהרי העני איננו, ויש כאן חשש נדר שאמרתיו לו 'תחכה ואתן לך', יש כאן אולי ביטול מצות עשה של 'פתוח תפתח'. כך הוא היה עומד מבוהל רועד ומזיע מרוב חרדה. עד שבני הבית שראו אותו במצב כזה, הזדרזו ויצאו לחפש את העני כדי שיוכל לתת לו 'צדקה'. זה יראת ה' טהורה. (מישהו אחר היה אומר 'ברוך שפטרנו...'. 'יותר טוב שנעלם'...).

טומאתה בשוליה - לא זכרה אחריתה'

והאמת היא, הפוך בדיוק. תמיד צריך לזכור את ה'סוף'. המשגיח הגה"צ רבי יחזקאל לווינשטיין זצ"ל (אור יחזקאל מכתבים סי' ק"ח סוף עמוד קכ"א) ביאר בשם הסבא מקעלם זצ"ל את הפסוק באיכה (א ט), הנביא מתרעם ומקונן על כנסת ישראל, "טומאתה בשוליה, לא זכרה אחריתה", מדוע הם צוברים ואוספים עוונות, 'טומאתה בשוליה', כלומר שיש לה עוונות, מה הסיבה לזה? - כיון ש'לא זכרה אחריתה'. האדם לא זוכר את הסוף ואת ה'אחרית', הוא מסיח דעת מהידיעה הזו, דוחק ודוחה זאת מדעתו, ניחא ליה להתעלם מזה. ועל ידי כך הוא צובר עוונות 'טומאתה בשוליה'. וזה לגבי מי שלא זוכר שיבוא לבית דין של מעלה ויתן דין וחשבון, אבל זה נכון גם לאחרית השנה, למשפט שיש לנו בכל תחילת שנה ושנה.

יפה שעה אחת קודם

ומה שהאדם מסיח דעתו מהידיעה הברורה והפשוטה הזו שהוא יעמוד למשפט עוד מספר ימים, מה מועיל הוא בכך שהוא מתעלם מכך? וכי אם יתעלם פירושו שזה איננו?! - בודאי שלא. זה קיים, וזה מתקרב. וידונו אותו במשפט עוד מספר ימים. בין אם אתה אוהב לחשוב על זה ובין אם אתה לא אוהב לחשוב על זה. אם כן 'יפה שעה אחת קודם', להתעורר ולעשות חשבון הנפש.

ה'יצר' משתמש ב'ראש השנה' כדי להשכיח את ה'משפט'

והגאון ר' איצ'לה בלאזר זצ"ל (מוכבי אור בסוף אור ישראל, סי' ו) ביאר עוד הסבר יותר עמוק ונכון לסיבת ה'שאננות' האוחזת את האדם בימים הללו לפני המשפט. כי כאן יש ליצר הרע עצה ותחבולה מיוחדת עמה הוא בא לאדם. היצר משתמש ב'ראש השנה' כדי להשכיח את מעמד יום המשפט של ראש השנה. הכיצד?

טענת היצר שהאדם עבר כמה וכמה ראשי שנה ולא קרה שום דבר...

היצר בא לאדם, אומר לו, 'מה אתה ירא וחרד כל כך? - צא והסתכל בעצמך, הרי עבר עליך כמה וכמה פעמים 'ראש השנה', ולא קרה שום דבר. כבר עשרים שלושים 'ראשי שנה' ויותר (כל אחד לפי גילו), ושום דבר לא קרה. אתה חי, וקיים, והכל בסדר... בעזרת ה' גם השנה הזו תהיה כך'. כך היצר מנגן לאדם תמיד, 'יהיה טוב' 'אל תדאג' וכיוצא. ובפרט שלפעמים יש לאדם שנים שבהם הוא צבר ממון במושך השנה יותר ממה שחשב שיהיה לו, ויש לו בריאות איתנה. ו'כבוד' - לעילא ולעילא... והיצר דואג להזכיר לו את זה... 'אם כן מה יש לך לחוש ולפחד?!...!'. זה עצת היצר.

היצר משכיח ממנו הצרות שהיו בשנה הזו

נמצא שהיצר משתמש ב'ראש השנה', של השנים הקודמות, לבטל את האימה של ראש השנה הבא עלינו לטובה. היצר לא מזכיר לו לאדם מה קרה לפלוני בשנה הזו, ומי נעלם מהמפה' בשנה הזו, ושאר צרות ומאורעות שהיו בשנה הזו, את כל זה הוא דואג 'להשכיח' מהאדם. הוא 'מזכיר' לו רק מה שהוא רוצה... אבל האמת היא שהטענה הזו של היצר כלל לא מתחילה, גם אם באמת עברו עליו עד עכשיו שנים טובות, זה לא מלמד כלל על העתיד, וכמו שנבאר.

דור המבול

הנה אנחנו יודעים כי כל מה שכתוב בתורתנו הקדושה הוא ללמד דעת ולא לה' בינה לאדם. והנה בואו ונתבונן בפרשת סדום ועמורה, שהיו עיירות גדולות 'מטרופולין של מלך', היו שם אלפי אלפים נפשות, אבל הם היו מושחתים כידוע, עיר מרושעת, מלאה פשע ורשע. ועל כן נידונו במשפט שלא היה כדוגמתו, 'נמחקו מהמפה' כפשוטו. לא נשאר מהם 'שריד ופליט'. אנשים נשים וטף. אבדו כולם. [חוץ מלוט שניצל בזכות אברהם אבינו ע"ה]. ובגמרא (סנהדרין קח.) יש מאן דאמר שגם הפסידו את העולם הבא שלהם, ונמצא שנכרתו משני עולמות. והסיבה לזה כמו שהנביא יחזקאל (טז מט) מעורר על שלא היו אנשי צדקה וחסד. ורבותינו גילו עוד כל מיני רישעויות שהיו אצלם.

'צוער'

אבל יש עיר אחת שלא נמחקה ולא נאבדה, 'צוער'. אף על פי שגם הם היו רשעים כמו אנשי סדום, מה אלה רשעים וחטאים - אף הם. בגופם בממונם, בכל. את אותם 'חוקי סדום ועמורה', היה גם ב'צוער'. ובכל זאת צוער לא נחרבה. ולכאורה, מאי טעמא!?

לא נתמלאה סאתם

אלא ההסבר הוא, כי 'צוער' נבנתה שנה אחרי סדום. אמרו רבותינו (שבת י ס"ב), עדיין לא נתמלאה סאתה. למרות שהיה שם פשע ורשע, עדיין ה'סאה' לא התמלאה. צוער נבנתה אחרי סדום, במשך שנה אחת בלבד, זה כבר הפרש, זה כבר מספיק שעדיין לא נתמלאה סאתה. 'סדום', הקופה שלה התמלאה - ולכן מיד נמחקה מהמפה. אבל 'צוער' הואיל ועדיין לא נתמלאה סאתה, הקב"ה עדיין מאריך אפו.

'ארך אפיים'

הקב"ה ית"ש יש בו את מידת 'ארך אפיים'. 'מאריך אפיה'. חסד מופלא שקשה בשכל אנושי להבין את זה. שהרי כל אחד מבין לגבי מלך בשר ודם שאם מישהו היה מבזה אותו או משליך עליו אבן - היה בודאי משפט, והוא היה מייד! אבל אצל השי"ת, אדם כביכול זורק 'אבן' - שהרי כל חטא הוא כמו 'אבן', ויותר מזה - על הקב"ה, הקב"ה מאריך אפו, יש מידת 'ארך אפיים'.

אחרי שמאריך אפיים בא הדין

ולפעמים המידה הזו נמשכת במשך שנים על גבי שנים! דורות! וכך למדנו מ'פרעה', שבהיותינו במצרים ונתייסרנו ייסורים נוראים, לא נפרע הקב"ה ממצרים אלא אחרי מאתיים ועשר שנים. הרי לנו כמה גדולה מידת 'ארך אפיים'. אבל כאשר הגיע זמנם, העונש היה נורא. כל עשרת המכות כידוע. וכך אצל דור המבול, אלף שש מאות שנה ויותר האריך אפיים הבורא ית', ועדיין לא עשו תשובה, וגם אין תקוה שבעתיד יעשו תשובה, על כן הביא עליהם את ה'מבול'. הקב"ה "מאריך אפיה - וגבי דיליה" (בראשית רבה פר' סו ס"ד), בסוף אחרי 'ארך אפיים', יש גבייה, יש דין וחשבון. זה לא 'לעד'.

שמה על ידי מעשיך השנה הזו נתמלאה סאתך!?

ומכאן נלמד לדידן - כמו שאמר הגאון ר' איצ'לה בלאזר זצ"ל (שם) - איך להתייחס לקראת ראש השנה הבא עלינו. אדם אומר 'לי לא יקרה כלום, הרי שנה שעברה עברתי בלי כלום, ואני בריא' וכו' וכו', כך הוא 'מתרץ' את עצמו. והאמת היא, שזה לא ראייה כלל ועיקר, כי אולי שנה שעברה עדיין ה'סאה' שלו לא נתמלאה, ועל כן זכה האדם ונשאר עדיין בחיים בעולם הזה, אבל מי יודע מה גרמה השנה הנכחית, איזה מחשבות מעשים ודיבורים עשית - וכולם מצטרפים לחשבון ה'סאה' שלך, ושמה כבר נתמלאה הסאה? - ואם כן, הרי שהעונש הוא נורא ואיום, ומייד. כי כבר אין נוהגת מידת 'ארך אפיים'. כמו שראינו אצל 'סדום' ואצל 'פרעה' שהיה הקב"ה ארך אפיים, אבל אחרי שנתמלא סאתם, נענשו בעונש חמור ומייד. זה שעברו עלינו כמה ראשי השנה, זה לא אומר כלום לגבי השנה הנכחית! וצריך להפנים את הידיעה הזו.

בראש השנה אין אומרים 'הלל'

הגמרא (ראש השנה לב:) שואלת שאלה, מדוע ביום טוב של ראש השנה יש בו שינוי משאר המועדים. בשאר המועדים אומרים 'הלל', ואילו ב'ראש השנה' לא אומרים בו 'הלל'?! הרי כל 'מועד' וכל 'יום טוב' יש לו דין אמירת 'הלל', וראש השנה הרי זה 'יום טוב', ובראשונים משמע שנוהגים בו כל דיני שמחת יום טוב, לאכול בשר ויין וכו' (וראה עוד בדברי רבינו שליט"א בספר שובי השולמות ח"ח סי' ז). ובכל זאת, 'הלל' לא אומרים בו, וזה מילתא דתמיהא, מה נשתנה ראש השנה משאר ימים טובים?! כך שואלת הגמרא.

'אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מותים פתוחים לפניו וישראל אומרים שירה?!'

מתרצת הגמרא, "אמר רבי אבהו, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, ריבנו של עולם, מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכפורים? - אמר להם: אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מותים פתוחין לפניו - וישראל אומרים שירה?!". ב'ראש השנה' זה לא הזמן לומר בו 'הלל'. מאי טעמא? - מלך יושב על כסא דין.

'אין מרחמין בדין'

ואם הקב"ה יושב על כסא דין הרי שזה עם מלא תוקף הדין. 'אין מרחמים בדין'. זה מה שאמר הקב"ה למלאכים, עכשיו זה דין. כולם עוברים בדין בשמים, מה יהיה אתו, אם יהיה עשיר או עני, בעל ייסורים או לא, ואם בכלל הוא יהיה כאן, וכו' וכו', איך אפשר לומר 'הלל' בזמן כזה?!

חובת ההכנה ליום הדין

חובה עלינו להתכונן לעמוד בדין! חובה עלינו להתכונן כראוי למשפט. ברחמינו נתן לנו הבורא ית' חודש להתכונן, גילה לנו שיש יום דין, כדי שנכין עצמנו ליום המשפט. כי בלי הכנה, מי יכול לעמוד בדין?!

ממוצאי יום כיפור מכין את עצמו לראש השנה הבא...

ואם אתה חכם תתכונן לראש השנה, ממוצאי ראש השנה. כמו שסיפר לי זקן מחכמי ירושלים קבלה בידי בעלי המוסר על הגאון רבי ישראל סאלנט זצ"ל, שראו אותו במוצאי כיפור ירא וחרד ורועד, ושאלו אותו, ממה הוא מפחד ומתיירא? הרי כולם שמחים במוצאי יום כיפור, זה טהרה של ישראל, (לא רק מהאוכל...). והוא תמה על השואל, איך הוא

לא מפחד. ממה? - הרי שמענו תקיעת שופר במוצאי יום הכיפורים, ושמע מינה ותזכור שראש השנה הבא המתקרב ובא... כי לדין ולמשפט, מתכוננים כמה שיותר מוקדם! [א"ה: ראה עוד דברי רבינו שליט"א במגיד דבריו ליעקב פרשת שופטים תשפ"א על התועלת בהקדמת ההכנה. ע"ש].

'ספרי חיים וספרי מתים'

ואיך ה'משפט' בשמים, תקצר הדעת האנושית מלעכל ולהכיל איך מתרחש המשפט וה'חשבון'. הנה רבותינו (שם) לימדונו, כי בראש השנה 'ספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו' למשפט. ורבים מרבותינו - הגאון רבי חיים ולאזין זצ"ל (דרשת מוהר"ח סליחות תקע"ב בסו"ס רוח חיים מהדו"ח עמוד שצה) ועוד - מקשים, כי דברי הגמרא טעונים ביאור, בשלמא 'ספרי חיים' פתוחים לדין בראש השנה, ניחא. הקב"ה פותח ובודק מה עשה החי במשך כל השנה. שהרי אין הפקר. "תיסרך רעתך" (ירמיה ב יט). אם עשית טוב, יהיה טוב. ואם לא - להיפך. חייב יום בחינה ומפקד. כל פעולה באה בחשבון. אבל בשביל מה צריך לפתוח בכל ראש השנה מחדש את 'ספרי מתים', על מה יש דין בספרי מתים שכבר מתו לפני כמה דורות!?

ה'מת' נידון על פעולות שיש להם השפעה לדורות

וההסבר פשוט ונורא. גם 'מת' צריך משפט מחדש ב'ראש השנה' על כל השנה החולפת, ואף שהוא כבר מת לפני כמה מאות ואלפי שנה, ב'ראש השנה' הזה גם כן יהיה נידון במשפט, כי ה'משפט' הוא כל כך עצום ורב, ונידונים בו כל הפעולות והמעשים שעשה האדם בכל ימי חייו, ויש פעולות שההשפעה שלהם היא לדורות ולדורי דורות, ועליהם המשפט. מה שיצא מהפעולה שאותו 'מת' עשה בחיי חיותו בעולם הזה, זה לא רק בחייו, אלא אפשר שבמשך דורי דורות הפרי של מעשיו מתגלגל הלאה. ישנם פעולות שאדם עושה בחיים, והפעולה הזו מולידה פירות ופירי פירות לאין קץ, כך שבכל דור ודור יש פרי מפעולותיו, לטוב ולמוטב.

במחנה בניו לתורה - צובר זכויות יותר משנה לשנה

ואני מביא דוגמא פשוטה, אדם שזכה לחנך את בנו ב'דרך ישראל סבא'. קיים את המצוה של חינוך הבנים, "ושננתם לבניך" (דברים ו ז) אלו הבנים והתלמידים. ובנו גדל על ברכי תורה ויראת שמים, וברוך ה' זכה להיות ממרביצי התורה בדור, והעמיד תלמידים רבים, העמיד לגיונות לתורה. כל זה נזקף לזכות האבא. כי הוא טרח ומסר נפש לחינוך בניו. [וזו מצוה שאינה קלה, היא צריכה התמסרות ושקידה והתבוננות רבה]. ועל כן כל הפועל היוצא,

משתייך לאבא הזה. ואם הבן הזה זכה להעמיד אחריו עוד מרביצי תורה, עדיין זה צובר זכויות לאבא, וכן הלאה דורי דורות. הרי לך פעולה שעשה אדם ויש לה פירות ופירי פירות במשך דורי דורות. על אחד כזה, בכל ראש השנה פותחים את ספרו, ומוסיפים לו את כל הזכויות הללו. הוא מתעלה עוד ועוד.

שני סוגים של 'רוצחים'

אבל הוא הדין גם להיפך, שיש שנידון משנה לשנה בגהינם יותר גדול מהשנה הקודמת לה. שמעתי מרבותי, שהגאון ר' לייב סטוצ'נר זצ"ל אמר "הספד" בישיבת חברון על אחד מגדולי עוכרי ישראל, 'משורר' רע בליעל מגדולי אפיקורסים שהיו בכלל ישראל, אשר לצערנו על ברכי שירתו הטמאה מחנכים ילדים ונוער, וכשמת אותו 'מת' (רשעים בחייהם קרויים מתים), אמר עליו "הספד", וכך הוא אמר, יש סוגים שונים של 'רוצחים', יש 'רוצח' שכל שנה הורג אלף נפשות, זה ב'סקילה' וזה ב'הרג' וזה ב'שריפה' וכו', עד שאותו 'רוצח' מת בעצמו. הוא בא למשפט בשמים, הגהינם שלו אלפי שנה, הרי הוא רשע שאיבד נפשות מישראל רח"ל. ומכל מקום, אחרי כל מה שהוא ייקבל בגהינם, הנשמה שלו תתקן. אמנם זה יקח עשרות שנים, אבל בסוף כל נשמה מגיעה לתיקונה.

'רוצח' שממשיך לרצוח אחרי מותו

אבל יש 'רוצח', שגם אחרי שמת הוא ממשיך לרצוח. כל הספרים הפסולים שלו שכולם לומדים בהם ונטמאים ונפגמים ומתמלאים 'אפיקורסות' - הוא 'רוצח' אותם. הרי שמעשה הרציחה שלו ממשיך אחרי מותו. אחד כזה בודאי כל שנה ושנה נרשם בספרי מתים על ה'רציחות' שנוספו לו במשך השנה הזו, והמשפט איום ונורא.

מנשה בן חזקיה

הגאון בעל אמונת חכמים רבי אבי עד שר שלום באזילה זצ"ל, שהיה מגדולי רבני אטליא לפני שלוש מאות שנה, אומר דבר נפלא, פשט אמייתי יקר מפז, בספרו אמונת חכמים

משפט רשעים בגהינם

ג.

מה תקשו? הרי משפט רשעים בגהינם י"ב חודש (עדות ספ"ב ר"ה יז). אבל כבר אמרו הראשונים - רבינו יהודה החסיד ז"ל בספר חסידים (סי' ל סוף סי' מו) ועוד - י"ב חודש זה המשפט הקשה, אבל אחר כך, אפשר לשבת בגהינם עוד זמן מרובה כדי למרק את החטאים (וראה עוד בדברי רבינו שליט"א בספר נסת חיים עמוד כא, ובהגותו על ספר חסידים "אמרי יעקב" על הספר חסידים סי' מו).

(סוף פרק כב). הוא מעורר תמיהא רבתי בתנ"ך, הנה אנחנו יודעים כי מהמלכים היותר רשעים שעמדו לכלל ישראל היה מנשה בן חזקיה. חזקיה היה צדיק שאין כמהו, הגמרא (סנהדרין צד) אומרת, ביקש הקב"ה לעשות את חזקיה למשיח, אבל לא היו ראויים. לזכות למדריגה זו צריך להיות בשיא השלימות. אבל בנו מנשה, היה רע מנעוריו.

עודו נער מחשב על ראש אביו לעבודה זרה...

בגמרא מסכת ברכות בעין יעקב (י. הובא בהגהות הב"ח ברמות שם אות ב) אמרו רבותינו, שכבר מרגע שבא לעולם היה רשע, כגון, בשעה שאביהם היה לוקח אותם לתלמוד תורה, [חזקיה מלך בישראל, אבל את הבנים שלו הוא בעצמו לוקח אותם, לא נותן לשליח או לאיזה שר, וזה לימוד גדול עבורנו], הוא מרים ומניח את שני בניו על כתפיו, ובשעה שהיה לוקח אותם ללמוד 'תורה' הוא שומע אותם מדברים אחד עם השני. אומר לו אחד לשני: 'אחי, הגולגולת של אבא שלנו, כמה היא נכבדה וטובה לעבוד עליה עבודה זרה', הם יושבים על ה'כתף' שלו, ורואים את ה'ראש' שלו, וכך מדברים בניהם... חזקיה שמע זאת, וחבט אותם על הקרקע. הוא לוקח אותם ללמוד תורה ועל זה הם מדברים!?

רשעותו של מנשה

וכך גדל מנשה כל ימיו ברשעות, עד ש"זכה" להיות רשע שברשעים. עבד עבודה זרה מכל הסוגים, לכל אלוה עשה לו במה בירושלים. העמיד צלם בהיכל. וכהנה וכהנה תועבות הרבה, ועל כולנה הרציחות שרצח והרג (ע' סנהדרין קג: ועוד).

הקב"ה חתר למנשה חתירה תחת כסא הכבוד

והנה מי שלומד ספר דברי הימים ב (פרק לג), שם מסופר על כל הייחוס של מלכי בית דוד, מדובר על מנשה וכל התועבות שהוא עשה, ובסוף נאמר "ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תחינתו" (שם פסוק יג), ודרשו רבותינו (ירושלמי סנהדרין פרק י ה"ב) שחתר לו הקב"ה חתירה מתחת כסא הכבוד שלו ושמע תחינתו, וסופו שעשה תשובה לשמה ותיקן מה שפגם².

תשובתו של מנשה

ואיך הייתה התשובה שלו? אמרו רבותינו בירושלמי (שם), שהוא יצא למלחמה נגד אשור והפסיד במערכה, ונפל בשבי, ולקח אותו מלך אשור ל'אשור', אמר לו, 'אתה מנשה מלך ישראל, אני אברור לך מיתה מלכותית'...!, אם היה אדם פשוט היו תולים אותו וגמרנו, אבל כיון שהוא 'מלך'... 'ברור לו מיתה יפה'... חשבו ומצאו, הניחו את מנשה ב'דוד נחושת' גדול, והסיקו את האש מלמטה, צריך לתאר גדול הייסורים רח"ל... והוא מתבשל, (או מתטגן, תלוי אם נתנו שם מים...), ובשעה שהייתה האש שולטת במנשה, התחיל לצעוק, 'אלהי מצרים תעזור לי! הרי בניתי לך בירושלים מגרש ספורט...! ואין קול ואין

בספר מלכים לא הזכרה תשובתו של מנשה

אבל לעומת זאת, בספר מלכים ב' (פרק כא) שם מדובר גם על מנשה, כתוב שם רק את התועבות שלו, מה שרצח ועבד עבודה זרה וכו', אבל הפסוק לא מרמז על התשובה של מנשה שעשה אחרי כל רשעותיו. ולכאורה הוא פלא, מדוע לא נזכרה תשובתו, כמו שנזכרה בספר דברי הימים!?

עונה אין קשב. 'אלהי צידון תעזור לי, הרי בניתי לך בירושלים בריכה מעורבת', וכן על זה הדרך, פנה לכל סוגי העבודה זרה שהיה עובד, אלהי פלשתים ואלהי אדום, וכל סוגי העבודה זרה. ובסוף, אמר מנשה, 'הרי כשאני הייתי קטן למדתי בתלמוד תורה, ואני זוכר פסוק שלימד אותי הרב'ה "בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים, ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו. כי אל רחום ה' אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכה את ברית אבותיך אשר נשבע להם" (דברים ד, ל-לא). הרי אני קורא אותו, אם עונה אותי - מוטב, ואם לאו הא כל אפייא שוין!'. אצעק לקב"ה, אם יעזור טוב מאד, ואם לא הרי הוא כאלהי מצרים ופלשתים ואלהי אדום. 'כל אפייא שוין'.

מעיקרי התשובה 'רע ומר עוזבו את ה'

וזה עצמו חירוף וגידוף שאין כמוהו. הרי אדם שעשה רע, צריך לעשות תשובה, העיקר הראשון שמונה רבינו יונה ז"ל בספר שערי תשובה (ש"א אות י) מעיקרי התשובה הוא, שהחוטא "יבין לכבו כי רע ומר עוזבו את ה'", וכאן מנשה עושה 'תנאי', ועוד אומר שאם לא הרי 'כל אפייא שוין'.

'באותו שעה אמר מנשה אית דין ואית דיין'

עמדו מלאכי השרת בשמים וסגרו את כל השערים. תשובה כזו לא ראויה להתקבל! והרי הוא העמיד צלם בהיכל, עבד עבודה זרה, כיצד ישוב בתשובה?! - אבל הקב"ה קיבל תשובתו, חתר לו חתירה תחת כסא הכבוד, מין פתח מנהרה מיוחדת כדי שתפעל הפעולה לטובה. ושלא לו הקב"ה מלאך והוציאו והצילו והחזירו לירושלים למלכותו. "באותו שעה אמר מנשה, אית דין ואית דיין".

מנשה הממונה ב'היכל' של 'בעלי תשובה' ברקיע

והנה מנשה מלך 55 שנה, מתוכם 22 שנה היה רשע מרושע, ו31 שנה זכה ועשה תשובה. עד כדי כך שרבותינו אמרו בזהר הקדוש בפרשת בראשית (דל"ט ע"א), כי ברקיע יש שבעה 'היכלות', כל היכל יש בו ממונים, יש היכל של 'גרים', של אלה שזכו להצטרף לישראל ולסבול בצרתם, יש להם היכל מיוחד, והממונה היא הבת של פרעה. ויש היכל של אלה שמסרו נפש על יחוד קדושת שמו יתברך במשך כל הדורות, והממונה על זה הוא רבי עקיבא. ויש היכל של 'בעלי תשובה', והממונה על זה הוא מנשה. הרי לנו שעם כל התשובה הבזויה שעשה - היא הועילה לו, ואחר כך שב בתשובה כראוי, וזכה להיות הממונה בהיכל של בעלי תשובה. [א"ה, וראה עוד דברי רבינו שליט"א בענין תשובתו של מנשה בספר שובי השולמית ח"ה (סי' כב), ועוד שם ח"ו (סי' ד דכ"ד ע"א), ובספר ישועות חיים ח"ג (סי' א דט"ו רע"א). ע"ש].

ה'פירות' של החטא של מנשה היו עוד בעולם

ומתריץ בעל אמונת חכמים (שם) תירוץ נורא. אמנם מנשה חזר בתשובה, אבל עדיין החטא שלו עבודה זרה מתגלגל ונמצא בעולם, עדיין 'ספרי מתים פתוחים', ואיך אפשר לכתוב שעשה תשובה?! הרי בכל שנה ושנה יש עוד עובדי עבודה זרה שבאו מכח מה שמנשה החטיא את הרבים בעבודה זרה. לכן הפסוק בספר מלכים לא מרמז שמנשה עשה תשובה, כי עדיין יש עליו תביעה.

אחרי שביטלו יצר הרע אפשר היה לכתוב שעשה מנשה תשובה

אבל ספר דברי הימים נתחבר על ידי אנשי כנסת הגדולה (ב"ב טו.), והרי אנשי כנסת הגדולה הם ביטלו ועקרו ליצר הרע של עבודה זרה (יומא טט:), וממילא, כיון שבטל יצר עבודה זרה, רק אז פסקו פירות המעשים של עבודה זרה של מנשה, ורק אז יכול הפסוק לכתוב עליו שהוא עשה תשובה! מה שאין כן בספר מלכים שכתב ירמיה הנביא (ב"ב שם), שעדיין היה יצר עבודה זרה קיים בעולם, ועדיין היו 'פירות' של עבירות מכחו של מנשה, על כן לא יכל לכתוב שעשה תשובה.

חומר המשפט

הרי לנו איך המשפט בשמים. הקב"ה מעלה בחשבון כל פועל היוצא והמתגלגל לדורי דורות. ואנחנו יושבים שאננים! חובה על האדם להתעורר לתשובה, לתקן ולשפר מעשיו, שלא יהיה תלוי בו ח"ו מעשים כאלה שיכולים במשך דורות לחייב אותו, אלא להיפך, שיהיה לו זכויות שבכל שנה יתווספו לו עוד ועוד, כגון המשלח בניו לתלמוד תורה כמו שאמרנו.

בארבעה פרקים העולם נידון

המשנה אומרת במסכת ראש השנה (טו.), "בארבעה פרקים העולם נידון", יש ארבעה זמנים בשנה שהעולם נידון, "בפסח על התבואה", איך יהיה מצב התבואה, יצמחו או לא, ילקו או לא, וכו', "בעצרת" הוא חג השבועות, הדין בשמים הוא "על פירות האילן" הבישול שלהם יצליח או לא. זה בקיץ, זמן של הבשלת הפירות. "בראש השנה - כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, שנאמר היצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם" (תהלים לג טו), ובחג נידון על המים". עד כאן דברי התנא.

מדוע נאמר המבין 'אל' כל מעשיהם

ה.

ותחילה אני רוצה להזכיר דיוק נפלא בפסוק הזה, מה ששואל הגאון רבי חיים ולאזין זצ"ל בספר נפש

'כבני אמרנא'

ובגמרא (יה). רבותינו עמדו בביאור דברי התנא במשנה שלמדנו, "בראש השנה כל באי העולם עוברין לפניו כבני מרון. מאי כבני מרון?!", מה הביאור בזה? "הכא", בארץ בבל, "תרגימו", ביארו דברי התנא, "כבני אמרנא". מפרש רש"י, "ככבשים שמונין אותן לעשרן", יש מצוה של 'מעשר בהמה', מי שיש לו צאן ונולדו לו בעדר שלו כך וכך 'צאן', הוא מצווה לעשר אותם. סוגרים את ה'דיר' עם פתח צר שלא יכולים לצאת שני כבשים בבת אחת, "ויוצאין זה אחר זה בפתח קטן, שאין יכולין לצאת כאחד", אלא אחד אחרי השני, והוא נותן להם לצאת, ויש בידו מקל הצבוע בצבע אדום, והעשירי שיוצא מכה וצובע אותו, והוא קודש, זה נקרא 'מעשר בהמה'. זה הפשט 'כבני מרון'. כמו הכבשים שעוברים בפתח של ה'דיר', כך עוברים במשפט בראש השנה, אחד אחרי השני.

'כמעלות בית מרון'

והגמרא מביאה דעה נוספת מה הכוונה 'כבני מרון', "ריש לקיש אמר, כמעלות בית מרון".

החיים (שער א פרק יב ופרק יד), לכאורה היה צריך להיות כתוב בפסוק, 'היוצר יחד לבם המבין את כל מעשיהם', מדוע נאמר 'המבין אל כל מעשיהם'.

כל פעולה של האדם פועלת בעולמות העליונים

אלא ההסבר הוא, כי בשעה שהקב"ה ברא את האדם הוא שתל בו נשמה אלהית החצובה מתחת כסא הכבוד, וגדולה מהמלאכים שבשמים (מסילת ישרים פ"א), והואיל וכן, כל פעולה ופעולה שהאדם עושה היא לא משפיעה רק בעולם הזה, אלא בכל העולמות הרוחניים העליונים, יש השפעה למעשה האדם. אם האדם ח"ו חוטא, הנזק והקלקול נוגע ופוגע בהרבה עולמות רוחניים, לבד מהנזקים הגשמיים שמתגלגלים ובאים לעולם שלנו, יש עוד הרבה נזקים בעולמות הרוחניים. והוא הדין להיפך, כאשר אדם מקיים תורה ומצוות ועוסק בתורה כדבעי, הרי שההשפעה והברכה מהרוחניות היא לא רק על העולם שלנו, אלא כל העולמות הרוחניים ניוונים מכחו של אותו אחד שעמל בתורה.

הקב"ה מבין 'אל' כל מעשיהם - כל פעולה מה שהיא גורמת הלאה

זה הפשט בפסוק, 'המבין אל כל מעשיהם', הקב"ה מבין להיכן זה נוגע ופוגע כל מעשה ומחשבה ודיבור של האדם. אל כל הפועל היוצא מכל מעשה ומעשה. כאשר אדם מדבר ח"ו לשון הרע או אבק לשון הרע, הקלקול כל כך עצום ורב, שאם האדם היה רואה איזה נזקים וקלקולים ארעו בעטיו - נשמתו הייתה פורחת ממנו. דעתו הייתה נטרפת עליו. אבל האדם לא רואה, הוא מלוכבש במלבוש גשמי - הוא ה'גוף' - שמעכב מלהרגיש את הדברים הללו. וצריך לקנות את הידיעה בשכל, ואת ההרגשים שירגיש את חומר הדבר.

מפרש רש"י, "הדרך קצר", במקום הזה שנקרא 'בית מרון', ה'מסלול' ה'כביש' צר מאד, "ואין שנים יכולין לילך זה בצד זה", מחמת שהוא צר המקום, "שהעמק עמוק משני צידי הדרך", מכל צד וצד יש תהום פעורה, ומוכרחים ללכת אחד אחרי השני.

'כחיילות של בית דוד'

ועוד דעה נוספת מביאה הגמרא בביאור כוונת התנא 'כבני מרון', "רב יהודה אמר שמואל", אמר בשם הרב שלו הוא שמואל, "כחיילות של בית דוד", כמו ה'צבא' של בית דוד שיוצאים למערכה, שיוצאים אחד אחרי השני, וכמו שמפרש רש"י, "וכבני מרון - כבני חיילות של מלך", שיוצאים אחד אחרי השני. "מרון - לשון מרות ואדנות", המלך היה מצווה אתה יוצא ראשון, והשני אחריו וכן הלאה, כולם יוצאים לפי הפקודה של המלך, "וכך היו מונין אותם יוצאים זה אחר זה בצאתם למלחמה".

מה החילוק בין שלשת המשלים לביאור 'כבני מרון'

וצריך להבין מה כתוב כאן, מדוע הוצרכה הגמרא לפרש שלשה משלים לביאור דברי התנא, בודאי זה לא סתם, ויש בזה עומק, מה התכוונו רבותינו במשלים הללו, של הכבשים, או של המקום הצר, או של חילות בית דוד.

'כבני אמרנא'

מפרש הגאון רבי חיים ולאז'ין וצ"ל (דרשת מהר"ח שם עמוד שצט), כי רבותינו באו ללמדנו גדרים שונים שיש בדיני שמים. ההסבר הראשון 'כבני אמרנא', כמו הכבשים, הוא בא ללמדנו, שיש דין פרטי על כל פרטי מעללי איש, כל מה שעושה האדם, כל פעולה וכל תנועה, הוא יתן עליה דין וחשבון. כמו הכבשים שעוברים אחד אחד, כך פעולות האדם עוברות למשפט אחד אחד, כל מעשה דיבור ומחשבה לחוד.

'מגיד לאדם מה שיחו'

הפסוק אומר, "מגיד לאדם מה שיחו" (עמוס ד יג), דרשו רבותינו (חגיגה ה:), אפילו שיחה קלה מגידים לו לאדם בשעת הדין. ורבותינו בספר הזהר הקדוש (הובא בספר נפש החיים ש"א פרק יג) גילו סוד בלשון הקודש, כי בכל מקום שכתוב במקראות לשון 'הגדה', פירושו שיש כאן רזא דמילתא, יש כאן סוד, צריך לעיין היטב ולמצוא את הסוד הטמון ונעוץ בין השיטין, כי בהתבוננות שטחית לא תמצא אותו, רק אם תיתן ליבך לדבר ותעיין ותבדוק

- תמצא את הסוד. מה הסוד כאן? - אומר ר' חיים ולאזין זצ"ל, הסוד הוא, שאנחנו לא יודעים מה פועל דיבורו של אדם. אדם אומר 'דיברתי, אמרתי, מה קרה?!', הוא לא יודע מה פעולה של 'דיבור' פועלת בשמים. דיבור טוב, תורה תפלה כדבעי, כמה ברכה חיים טובים ושלוש וכל טוב סלה הוא מביא לעולם.

'ונשאתי לכל המקום בעבורם'

לפעמים הקב"ה משתיק מידת הדין בגלל אחד שיושב ועמל בתורה. "ונשאתי לכל המקום בעבורם" (בראשית יח כו), יכול להיות שיש מיליוני אנשים רשעים, אבל אחד שלומד כמו שצריך - 'ונשאתי', הקב"ה לא פורע מיד. תראה מה כח פעולתו של אחד שעוסק בתורה. וכן מצינו בירושלמי מסכת תענית (פ"ד ה"ה), על רבי אלעזר המודעי, שבכח תפלתו ותורתו החזיק והציל את 'ביתר' שלוש וחצי שנים מידי הרומאים, מה שלא ידע בר כוכבא, וכשפגע והרג אותו, מיד נלכדה ביתר.

חומר דיבור אסור

והוא הדין להיפך, 'דיבור אסור' כמה נזק חורבן וצרות יכול לגרום בעולמות העליונים הרוחניים, וגם לאנשי בשר ודם, לכלל ישראל. דיבור אחד. משפט אחד של לשון הרע, כמה נזק גרמת בו לעולם! דיבור אחד של 'ניבול פה', אומרת הגמרא (שבת לג) בשביל שיש ניבול פה בישראל בחורי ישראל מתים. הייתה 'תאונה' ומחפשים 'אשמים', והתירוץ הכללי הוא, 'הנהג אשם'. אבל האמת היא - אתה אשם. אתה ב'ניבול פה' שלך רצחת אותם. ויהיה לך על זה המשפט.

לעתיד לבוא יתגלה לאדם מה נפעל מדיבוריו

לעתיד לבוא, "מגיד לאדם מה שיחוו", הקב"ה 'מגיד' לו, מגלה לו את הסוד, אומר לו 'בוא וראה מה הדיבור שלך פעל'. מגלה ומראה לו מה גרם מדיבוריו, לטובה, וכן להיפך, והכל מצטרף למשפט.

'כי זוכר כל הנשכחות אתה'

זהו המשל של הכבש, 'כבני אמרנא', להורות כי כל פרט בא למשקל למבחן ולמשפט, כמו הכבשים שעוברים אחד אחד, לא מדלגים על כבש בטעות... "כי זוכר כל הנשכחות אתה". אנחנו אומרים את זה ושוכחים את זה... הקב"ה זוכר הכל. ועל הכל יהיה משפט.

'כמעלה בית מרון'

וההסבר והמשל השני שאמרו רבותינו 'כמעלה בית מרון', שעולים אחד אחרי השני, הוא בא ללמדנו יסוד גדול, כי יש בחינות בחינות בנשמות ישראל, שני אנשים יכולים לעשות את אותה פעולה, אבל מה שנפעל בבריאה מכח המעשים שלהם חלוק לגמרי, כי כל אחד יש לו 'נשמה' ממקור אחר, יש אחד שנשמתו בחינה פחותה והשני נשמתו מבחינה גבוהה. רבינו האר"י ז"ל היה יודע על כל אחד מה הוא שרש נשמתו, אבל אנחנו בדור האחרון לא יודעים בדברים הללו כלום. על כל פנים זו מציאות רוחנית, שכל אחד ואחד בחינתו חלוקה משל חברו, וכל פעולה יכולה להיות שונה לגמרי מהשני.

זורק פסולת על המלך

למשל, אם אחד זרק ולכלך את הצר המלך, בודאי מגיע לו משפט שזרק טינופת בחצר בית המלוכה. אבל אינו דומה אם הוא לקח את האשפה ושפך אותה בחדר של המלך, זה כבר חשבון ומשפט אחר לגמרי. ופשיטא שאינו דומה אם זרק על בגדי המלך עצמו, ואין צריך לומר אם זרק על פני המלך שזה משפט אחרי לגמרי, זו בחינה חלוקה לגמרי. כך בדיוק, יש אדם שעושה עבירה, אבל לפי מדרגתו, זה נחשב שהוא זורק בחצר המלכות, כי מדרגת נשמתו פחותה, אבל חברו שיעשה את אותו המעשה בדיוק עונשו יהיה חמור פי כמה, כי נשמתו נאצלה ממדרגה גבוהה יותר, ולכן פגם כזה נחשב אצלו כאילו זרק על המלך בעצמו.

האדם נידון לפי מדרגת נשמתו

זה הפשט במשל 'כמעלה בית מרון', יש מעלה שעולים בו אחד אחרי השני, יש אחד למעלה ויש אחד למטה. הם לא באותו מדרגה. המשפט בשמים הוא לפי מדרגת הנשמה של האדם. יכול להיות אדם שהוא חושב שהוא 'אדם פשוט' ופעולותיו לא שוות מאומה, אבל האמת היא שנשמתו יקרה וחשובה ביותר, נאצלה ממדרגה גבוהה ביותר, והקלוקל שעשה הוא בכפל כפליים ממה שעשה חברו אותו מעשה. אנחנו איננו יכולים לדעת מהו שורש הנשמה שלנו, אבל הקב"ה יודע, והמשפט הוא לפי מדרגת הנשמה שלנו. כל אחד ואחד נידון לא רק כפי מעשיו, אלא לפי בחינת נשמתו. ואם כן יכול להיות תביעה נוראה וחמורה פי כמה וכמה.

'כחיילות בית דוד'

המשל השלישי, 'כחיילות בית דוד', הצבא של בית דוד, ידוע כי בכל 'צבא' יש בו מדרגות

מדרגות, יש חייל פשוט, 'טוראי', יש 'מפקד' יותר גבוה, 'רב אלוף' ('אלוף לוטן' 'אלוף תמנע'...), ויש 'רמטכ"ל' ויש 'גנרל' וכיוצא באלה. וברור מאליה שאם נכשל במלחמה, החשבון של כל אחד ואחד הוא לפי המדרגה שלו. חייל פשוט שלא מילא את המוטל עליו, יקבל את עונשו כמו חייל פשוט. אבל אם הוא היה 'גנרל' חשוב, ובגלל שהוא התרשל ולא השגיח כמו שצריך נפלה כל החזית והמערכה - המשפט שלו אחרת לגמרי.

המשפט נקבע לפי מה שיש ביכולת האדם להשפיע

כך המשפט בשמים, כל אחד ואחד לפי מה שהוא, יש אנשים שתלויים בהם רבים, כגון, מי שאפשר לו למחות ואינו מוחה, וכל אחד יודע היכן דבריו יכולים להשפיע ולפעול, בביתו וכו'. וכן למשל, 'שוחט', חושבים שהוא אדם פשוט, אבל בשחיטה שלו הוא מאכיל לרבים מכלל ישראל, וממילא המשפט שלו אחרת מאדם רגיל, כי רבים תלויים בו. וכן סופר סת"ם, הביא הגאון חיד"א זצ"ל (שם הגדולים ח"א מע' י אות קנו, הובא בקול יעקב סי' לב אות קטו) בשם מרן רבי יוסף קארו ז"ל, שאמר למהרח"ו בשם המלאך המגיד, על אביו, הוא הגאון רבי יוסף ויטאל ז"ל, שגילו בשמים שחצי עולם עומד ומתקיים בזכות התפילין הכשרים שהוא כותב לשמה. כח זה העמיד חצי עולם! הרי לנו דוגמה של אחד שהרבה תלויים בו. זה לא 'אדם פרטי'. וממילא המשפט אחרת. אם כולם תלויים בך, ואתה מתרשל בעבודת ה', התביעה חמורה ונוראה פי כמה וכמה. ואנחנו גם כן הרבה פעמים תלויים אחד בשני, ויש לנו אפשרות להשפיע, ורבים תלויים בנו. זה מחייב! התביעה היא גדולה יותר! לא יעזור מה שיאמר האדם 'מה אני ומה חיי' וכו' וכו'. תלויים בך - תעשה מה שביכולתך. תשגיח ותיזהר יותר.

ריבוי תורה ומוסר

מתקרב ובא 'ראש השנה', מוכרחים להחליץ חושים, והתקנה היחידה - מה שקיבלנו מרבתינו - היא להרבות בתורה ובלמוד בספרי יראה ומוסר, ילמד יתבונן, וילמדו ידריכו ויאירו את עיניו, רק כך אפשר לפתוח פתח לקראת הימים הנוראים, והבא ליטהר מסייעין בידו. ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

חידו"ת פרשת כי תצא

א. בענין ושמה את אשתו [וטועה בדבר מצוה בדרבנן]

תש"מ.

דברים (כ"ב ה'): "כי יקח איש אשה חדשה לא יצא בצבא ולא יעבר עליו לכל דבר נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמה את אשתו אשר לקח".

וכתב רבינו יצחק מקורביל ז"ל בספר מצוות קטן (מצוה רפ"ה): "לשמה את אשתו כדכתיב ושמה את אשתו אשר לקח, יש בעשה זה לאו, שנאמר ועונתה לא יגרע, והנה כמה גדולה המצוה הזאת שהרי פטרתו תורה מליצא בצבא, ואפילו אשתו מעוברת מצוה לשמחה אם סבור הוא שהיא מתאוה". [ועיין שו"ת חתם סופר אה"ע (ח"ב סימן קנ"ה) וצ"ע].

פסחים (ע"ב ב') המעין בסוגיא יראה שהובאה שם מחלוקת בענין טועה בדבר מצוה, ואמר התלמוד: "אמר ריש לקיש נתחלף לו שפוד של נותר בשפוד של צלי ואכלו חייב (דטעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה דנותר חייבים על זדונו כרת ושגגתו חטאת, רש"י), ורבי יוחנן אמר אשתו נדה בעל חייב יבמתו נדה בעל פטור. ופריך תלמודא: "ורבי יוחנן מאי שנא יבמתו דקא עביד מצוה (מצות יבום בביאה ראשונה קאמר, רש"י) אשתו נמי קא עביד מצוה (פרו ורבו, רש"י). ומשני תלמודא: "באשתו מעוברת" (שכבר נתקיימה מצות פריה ורביה, ר"ח). ותו פריך: "והא איכא שמחת עונה", (שנאמר שובו לכם לאהליכם, ר"ח), ומשני: "שלא בשעת עונתה". ותו פריך: "והא אמר רבא חייב אדם לשמה אשתו בדבר מצוה", (אפילו שלא בשעת עונתה אם רואה שמתאויה לו, רש"י) ומשני: "בסמוך לווסתה" (דהיינו בזמן שחייב להתרחק ממנה דמוזהרין ישראל לפרוש מנשותיהן סמוך לווסתן, ר"ח ורש"י). עד כאן הצעת הסוגיא.

וראיתי לגאון המובהק מבגדאד רבי ראובן דוד נאווי ז"ל בספרו יחי ראובן (מערכת ט' כלל ה') שרצה לדייק מכאן דאפילו טעה במצוה דרבנן נמי פטור ממאי דקאמר תלמודא דחייב לשמחה בדבר מצוה ומשמע שחיוב זה מדרבנן עכ"ד. ומצאתי לו חבר שגם כן כתב כן הוא הגאון האדר"ת ז"ל בספרו זהב שבא על תוספות הרשב"א משאנץ פסחים (ל"ו א' דרפ"א ע"ב), ועוד לו שם (ע"א ב' דשי"ג ע"א) ע"ש.

ועם שאיני כדאי, בעניותי איני יודע מנין לן דהא אינו אלא מדרבנן, ולדידי נראה דהיא מצוה קיומית דאורייתא לפקוד אשתו בזמן שרואה שמתאויה לו וכמו שפירש רש"י ז"ל, וזו לשון רבינו הטור ז"ל אר"ח (סימן ר"מ): "כתב הראב"ד ז"ל וכו' ואם אשתו משתוקקת אליו והוא מכיר בה שהיא משתדלתו ומרצה אותו ומקשטת עצמה לפניו כדי שיתן דעתו עליה וכו' היא מצות עונה האמורה בתורה", הרי לנו שזו היא מצות עונה ובודאי מקיים מצוה מן התורה והשוה ללשון הסמ"ק דלעיל: "ואפילו אשתו מעוברת מצוה לשמחה אם סבור הוא שהיא מתאוה" ודוק.

והגאון חיד"א ז"ל כתב דעיקר מצות עונה האמיתית היא כשרואה שאשתו משתוקקת וארצויה ארצה קמיה וכמו שכתב בספרו מראית העין נדה (ל"א ב' דקט"ו רע"ג), ובספרו יוסף תהילות

על ספר תהלים (פרק קי"ט אות ד' ד"ע ע"א) כתב: "ושמעתי מאחד מגדולי הדור ז"ל **דעל פי הדין אין לך מצוה וחיוב גמור** כמו אי ארצויי ארצה קמיה", וכן כתב בספרו פני דוד (משפטים אות ח'), ובספרו ככר לאדן (דור"ע ע"ב), ובספרו ראשי אבות על מסכת אבות (פ"ו מ"ז דל"ד רע"א), וכן כתב מדעתו הרמה הגאון רבי אברהם מבוטשאטש ז"ל בספרו מילי דחסידותא על ספר חסידים ##, ולא ידעתי מדוע לא הזכירו שם דברי רבינו הראב"ד ז"ל שהבאנו, וצ"ב, ועיין שו"ת שמחת כהן אלאחד (סימן פ"ב) ואכמ"ל.

השתא דאתינן להכי פשיטא דהוי דאורייתא, ולפיכך חושבני שראיית הגאונים יחי ראובן ז"ל והאדר"ת ז"ל שגם בדרכנן אמרינן טועה בדבר מצוה אינה מוכרחת מכאן, כך נלע"ד בס"ד.

ועם האמור יש לומר דהיינו טעמא דזוכה לבנים זכרים וכאומרם בבבא בתרא (י' רע"ב): "מה יעשה אדם ויהיו לו בנים זכרים רבי יהושע אומר ישמח אשתו בדבר מצוה", ופירש רבינו גרשום ז"ל: "בדבר מצוה שיפקדנה שלא בזמן עונה", ועיין עירובין (ק' ב) ונדרים (כ' ב) ויבמות (ס"ב ב') עיין שם, ובחיבורי מנוחת שלום ##.

ודע שרש"י ז"ל בבא בתרא שם פירש לדבר מצוה: "לפני תשמיש" עכ"ל. ופשיטא לי שרש"י ז"ל אינו חולק על רבינו גרשום ז"ל, אלא היינו טעמא שלא פירש כמותו לפי שרש"י ז"ל גרס ישמחנה לדבר מצוה, ולא גרס רש"י ז"ל בדבר מצוה, שהיא גירסת רבינו גרשום ז"ל, לפיכך רש"י ז"ל פירש אחרת מרבינו גרשום ז"ל, אבל כאן בפסחים גם רש"י ז"ל גרס בדבר מצוה ולכן פירש כמו רבינו גרשום ז"ל ודוק. [ועיין עירובין (שם) ויש ליישב].

ובגוף הענין אם אמרנן טועה בדבר מצוה בדרכנן, יצאתי לעיין לרבינו הגדול ז"ל מאיר עינינו הוא הגאון חח"ם מהו אומר, וחפשתי בספר שדי חמד ולא מצאתי כלל שהוא ז"ל דיבר בענין טועה בדבר מצוה, ולא ידעתי למה.

ואני מצאתי לגדולי רבנן בתראי ז"ל שנחלקו בזה, שהגאון רבי שלמה קלוגר ז"ל בספרו שו"ת האלף לך שלמה אה"ע (סימן א') כתב שנראה ברור דלמאן דאמר טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה פטור, לדידיה כיון שגם טרדה לבד פטרתו, ודאי דמהני אף מצוה דרבנן דמה בכך דהיא דרבנן, הלא סוף סוף היה טרוד בה והתורה עצמה יודעת כיון שהיא חייבה לקיים מצוות דרבנן, אם כן אין אצל האדם חילוק בין דאורייתא לדרבנן וטרדתו שוה, לכך לדידיה אף בטעה במצוה דרבנן פטור" ע"ש.

ושבנגרו חלוק עליו מר ניהו רבה הגאון רבי יוסף שאול נתנוזן ז"ל בשו"ת שואל ומשיב מהדורה תנינא (ח"א סימן מ"א), ועוד לו שם (ח"ב ס"ס כ"ג) שנקט לדבר פשוט שבמצות דרבנן לא אמרינן טועה בדבר מצוה ע"ש, ואזיל בשיטת דודו זקינו הגאון ז"ל בספר ישועות יעקב או"ח (סימן תרנ"ג אות ח') שחייב בכהאי גוונא ע"ש.

וראייתי שכבר דבר בזה רבינו הגדול בעל פרי מגדים או"ח (סימן תרנ"א אשל אברהם אות כ"ב) ומצדד דבמצוה מן התורה אמרינן טעה בדבר מצוה פטור אבל במצוה דרבנן חייב, עש"ה.

ובעת ראיתי בארוכה בזה בספר טעם המלך שעל שער המלך הלכות שופר (סוף פ"ג), ועוד לו

שם הלכות לולב (פ"ה דנ"ג ע"ד), וציין לדבריו שבהלכות שגגות (פרק ג') שהאריך בזה, וכמדומה שלא נדפסו דבריו לשם, והוא סובר בדמילי דרבנן לא אמרינן טועה בדבר מצוה ע"ש. וכן מצאתי בשו"ת תורת חסד או"ח (סימן מ"ט אות ח') ע"ש, ועיין שו"ת מהר"ש ענגיל ז"ל ח"ב (סימן ג' ד"ז ע"א), ושם ח"ד (סימן ט"ו אות ב') עיין שם.

עוד מצאתי לגאון רבי יצחק שמלקיש ז"ל בשו"ת בית יצחק אבן העזר (ח"א סימן כ"ב אות ג') שעמד שם בחקירה אם הצלה מעבירה הויה כעושה מצוה וכתב להביא ראיה מההיא דפסחים (שם) דקאמר דהוי טועה בדבר מצוה דחייב לשמח את אשתו ופירש רש"י אפילו שלא בשעת עונתה אם רואה שמתאווה לו וכנ"ל, והרי לטעם המלך לא היו טועה בדבר מצוה במצוה דרבנן, ועל כרחך צריך לומר דהוי מצוה דאורייתא דהוא בכלל לאו דעונתה לא יגרע, וזה אינו אלא לאו לדעת רוב הפוסקים דאינם סוברים כסמ"ק דהוי מצות עשה מקרא דושמח את אשתו, משום דקרא לא קאי אלא רק אשנה ראשונה ולפי זה אינו אלא לאו ואמאי הוי טועה בדבר מצוה, ועל כרחך הצלת עבירה הוי כעושה מצוה עכ"ל. הרי שאף הוא נקט בפשיטות שטועה בדבר מצוה אין במילי דרבנן. [איברא דלענ"ד יש לעמוד על דברי הגאון בית יצחק ואכמ"ל].

והנה מריש אמינא בס"ד שיש להביא ראיה דבמצוה דרבנן ליכא פיטורא דטועה בדבר מצוה מההיא דאמור רבנן בשבת (ל' רע"א) דהמכבה בשבת את הנר בעבור חולה שאין בו סכנה חייב, ויש להבין ומדוע חייב והלא טועה בדבר מצוה הוא במצות ביקור חולים.

ולאמור נחא שהרי מצות ביקור חולים אינה אלא מדרבנן וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול הלכות אבל (ר"פ י"ד), ועיין בזה לגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל בשו"ת חקקי לב או"ח (סימן י"ז ד"כ רע"ב), ובספרו רוח חיים יו"ד (סימן של"ה אות ז'), ושו"ת שואל ומשיב מהדורה תליתאה (ח"א סימן קמ"ד), ולרבינו הגאון חח"מ ז"ל בספרו מכתב לחזקיהו (דמ"א ע"ד וילך ודק"ז רע"ג), ובספרו שדי חמד (מערכת ב' כלל קט"ז), ובספר אמרי בינה או"ח (סימן י"ג אות ג'), ובספר זכר עשות (מערכת ב' אות כ"א), ובחיבורי זרע חיים (סימן י"ג דף פ"ה) ועוד שם (סימן י"ד דף צ"ד) ואכמ"ל.

מיהו מכלל מחלוקת לא יצאנו, ויש מי שאומר שמצות ביקור חולים מן התורה היא וכמו שסוברים הרבה מרבנן קמאי נ"ע, עיין בתלמידי רבינו יונה ברכות (י"ז ב'), ובשיטה מקובצת שם, ובספר יראים (סימן רי"ט וסימן ר"כ), ועיין בשדי חמד (שם) ובספר באר יהודה שעל ספר חרדים (דף ג"ב) ובכל המצויין לעיל בסמוך.

והגאון מהר"ל ז"ל מפראג בספר גור אריה (ריש שבת) כתב גבי ההיא דתנן פשט בעל הבית את ידו ונתן לתוך ידו של עני וכו' דרבנן קתני דאף דטעה בדבר מצוה פטור והרי גם כאן טעה בדבר מצוה במצות צדקה, מכל מקום הכא בעל הבית חייב דכל האי דינא דטועה בדבר מצוה לא נאמר אלא במצוות מוחלטות כמו בין אדם למקום, אבל במצוות שבין אדם לחבירו דניתנו למחילה לא אמרינן דטעה בהן פטור ע"ש, והגאון מקוטנא ז"ל בהגהות תפארת ירושלים למשניות שבת (פ"א אות ג') שכתב כעין זה ע"ש, אתי שפיר שהרי ביקור חולים מצוה שבין אדם לחבירו היא, איברא דדברי המהר"ל ז"ל צל"ע מההיא דפסחים הנ"ל, וכתבתי בזה בחידושי לראש מסכת שבת כתי". ועיין. [ודע כי לשון התלמוד בנדרים (ט"ל ב') הוא רמז לביקור חולים מן התורה,

אך במדרש הגדול ספר במדבר (ט"ז כ"ט דף רע"ו) הגירסה **מיכן** לביקור חולים מן התורה, וכן העתיקו בספר השל"ה ובספר מטה משה, ועיין בהגהות מהר"צ חיות ז"ל לנדרים שם].

שוב מצאתי לכהן הגדול מאחיו רבינו מאיר שמחה ז"ל בספר אור שמח על הרמב"ם הלכות שבת (פ"א סה"ח ד"ה וקצת) שכבר עמד דאמאי המכבה את הנר לחולה שאין בו סכנה חייב והלא טועה בדבר מצות ביקור חולים הוא, וכתב לחלק: "דבמצוה שבין אדם לחבירו כמו צדקה דריש מסכת שבת (ב' א') ועיין תוספת יום טוב שם, דמצוה כזו מצינו גם בעבודה זרה לרפא חבירו וכו' וכל דינו של טועה בדבר מצוה הילפותא היא מעבודה זרה כמפורש בשבת (קל"ז א') ורבי יהושע התם לא טריד במצוה" עכ"ל. ועיין לגאון האדר"ת ז"ל בזהב שבא שם (דשי"ג ע"א) ודוק.

עבשיו ראיתי בס"ד בספר אחיעזר ח"ג (סימן כ"ג), ובשו"ת אגרות משה ח"ג (אבן העזר סימן כ"ח) שבאו בארוכה בכל הענין, ותלי"ת שבכמה פרטים זכינו לדעתם הרמה זיע"א.

אמר הצעיר יעקב חיים סופר נר"ו: כל האמור לעיל כתבתי זה רבות בשנים בס"ד, והאידנא שלהי תמוז תשנ"ג בא לידי הספר היקר אבני ציון ח"ג, וראיתי לו שם (סימן כ"ט אות ב') שעסק בשאלה זו אם בדרבנן אמרינן טועה בדבר מצוה והאריך, אבל בכל מה שכתבנו כאן בס"ד לא הרגיש, ואביא מדבריו: עיין מנחת חינוך (מצוה קכ"א ד"ה ואם אכל), ודלא כשו"ת חתם סופר או"ח (סימן קי"ט ד"ה מיהו), ועיין שו"ת מנחת יהודה או"ח (סימן כ'), שו"ת צבי תפארת (סימן מ"ה ד"ה והנה), שו"ת נחלת יוסף (סימן מ"ח אות א'), דעת תורה או"ח (סימן תרפ"ח), וארחות חיים (שם אות ז') "עכת"ד, ועיין שם.

ועבשיו בשעת ההדפסה יצא לאור ספר "הר המוריה", מרבה של ירושלים הגאון האדר"ת ז"ל וראיתי לו שם (סימן י' דף ה') שדן בענין טועה בדבר מצוה בדרבנן ע"ש, וכל מה שכתב המהדיר שם (הערה י"ז) העתיק מספר את"ל, ותו אישתמיט מיניה ונעלם ממנו כל האמור לעיל, וגם לא ציין לדברות הגאון האדר"ת ז"ל בספרו זהב שבא הנ"ל, והרבה יש לעורר על טיב ההערות שם. [והכתוב שם (הערה ח' דף ג') הכל מועתק מחיבורי ברית יעקב (סימן ב' הערה ח'), ועוד].

ב. בענין אסורה לבעל אסורה לבעל שני

דברים (כ"ב כ"ב): "כי ימצא איש שוכב עם אשה בעלת בעל ומתו גם שניהם, האיש השוכב עם האשה והאשה ובערת הרע מישראל".

ופירש רש"י ז"ל: "ומתו גם שניהם גם לרבות הבאים אחריהם" (ס"א מאחוריהם) עכ"ל. ועיין שם בדברות הרמב"ן ז"ל ורא"ם ז"ל.

ורבותינו בעלי התוספות ז"ל מהדורת "דעת זקנים" שם כתבו: "ומתו גם שניהם, פירש רש"י גם לרבות הבאים אחריהם, ואמר שאם בא איש עליה לאחר שנגמר דינה שחייב מיתה, דסלקא דעתך אמינא דכמתה דמיא ולא לחייב עליה, קא משמע לן **גם**" עכ"ל.

והרב החזקוני ז"ל שם כתב: "ומתו גם שניהם, פירש רש"י לרבות הבאים מאחריהם, פירוש שלא תאמר מאחר שדינם של הנואף והנואפת נגמר למיתה חשובים הם כמתים, ואם באו הם וזנו הוא באחרת, והיא באחר, סלקא דעתך אמינא הואיל והראשונים נגמר דינם למיתה חשובים הם כמתים לא חשיב מעשייהו, כדאמרינן בעלמא גברא קטילא קטלי, ואין ממיתים אחרים על ידם, קא משמע לן גם דהכא לרבות הבאים מאחריהם דקטלינן להו".

והנה קיימא לן בשלחן ערוך אה"ע (סימן י"א ס"א) אשת איש שזינתה אסורה לבעל ואסורה לבעול, וידוע שנחלקו רבנן בתראי ז"ל אם חוץ מבעול ראשון זינתה עוד עם בועל שני, אם אף עליו נאסרה, שהרי הוא הבעול השני לא אסרה לבעלה והיא כבר אסורה היתה לבעלה מבעול ראשון, וכנודע היא חקירת הגאון מהר"א ששון ז"ל בספרו תורת אמת (סימן קצ"ו) המובאים במשנה למלך הלכות סוטה (פ"ב ה"ב), ועיין שם בספר אור שמח ובספרו שו"ת אור שמח (סימן א'), והדברים ארוכים, עיין באר היטב אה"ע שם (אות י"ד), ופתחי תשובה (שם), וסימן קצ"ח אות ל"א, ובספר אוצר הפוסקים אה"ע (שם אות ה' דל"ו ס"ב).

ובס"ד הנני להוסיף על מה שלא הובא באוצר הפוסקים שם, והם ציינו לברכי יוסף אה"ע שם (אות ג') ויש להוסיף לדברי החיד"א ז"ל בספרו שו"ת טוב עין (סימן ט' אה"ע אות י"א), וספר יד דוד סנהדרין (מ"א א') ולגה"ק רבי יעקב אביחצרא ז"ל בספרו שו"ת יורו משפטיך ליעקב (סימן ל"ב) עש"ב, שו"ת שואל ומשיב מהדורה תנינא (ח"א סימן פ"ד), ושם מהדורה תליתאה (ח"א סימן תל"ט), ושו"ת בית יצחק יו"ד (ח"א סימן א' אות י'), ושם אה"ע (ח"א סימן ג' אות ד'), ושם אה"ע ח"ב (סימן צ"ג), ושו"ת רב פעלים ח"א (אה"ע סימן א'), ושו"ת ויען אברהם אה"ע (סימן ג' דמ"א ע"א), ושו"ת מהרש"ם ח"ב (סימן רכ"ו אות י"ד ואות י"ח), ושו"ת אבני נזר אה"ע (סימן י"א אות ז'), וסימן כ"ד אות י', וסימן כ"ט אות ס"ב, וסימן ל"ח אות א', וסימן רל"ה), ולתלמידו בשו"ת חלקת יואב אה"ע (סימן א'), ושו"ת אגרות משה אה"ע ח"א (סימן נ"ד) ושם ח"ב (סימן כ"ו), ושם ח"ד (סימן מ"ה) שו"ת מנחת יצחק ח"ז (סימן ק"י) ובכל המצויין בספר מרגליות הים סנהדרין שם (אות ה' ואילך), ואכמ"ל.

וראיתי לגאון רבי יצחק פאלאג'י ז"ל בספרו שיירי ללב, הנדפס בסוף ספר פדה את אברהם אה"ע (שם אות א') שכתב להביא ראיה שנאסרת גם לבעול שני, שהרי רבותינו בעלי התוספות ז"ל (בדעת זקנים לעיל כתבו) "דקא משמע לן שאם בא איש עליה לאחר שנגמר דינה שחייב מיתה, דסלקא דעתך אמינא דכמתה דמיא ולא לחייב עליה, קא משמע לן גם" וכו"ל, ואם כן כמו שהבועל השני חייב מיתה כבועל ראשון, כמו כן אסורה עליו כמו בועל ראשון" עיין שם.

ובעניותי איני מבין היטב, מה ענין חיוב מיתה, לענין לאוסרה על בעלה, ודוגמא לדבר שהרי האונס אשת איש הוא חייב מיתה חנק מצד הבא על אשת איש, אבל היא אינה אסורה לו, ואם גירשה הראשון או מת ונשאה האונס לאשה, אינה יוצאת, וכמו שכתב הב"ח אה"ע (שם), ועיין בית מאיר שם ופתחי תשובה (שם אות ה') ושו"ת מהרש"ם ח"ג (סימן ע"ה) ושם במפתחות ע"ש.

הרי שענין חיוב מיתה, וענין אוסרה לבעלה, תרי מילי נינהו, ומשכחת לה דחייב מיתה ואינה נאסרת לו וכו"ל, ומינה נמי יש לומר דאכן בועל שני יתחייב מיתה, אבל לא נאסרת לו אחר שלא אסרה על בעלה, שכבר נאסרה מבעול ראשון, ועיין.

ומצאתי לכהן הגדול מאחיו הגאון רבינו מאיר שמחה ז"ל בספר המופלא משך חכמה דברים שם שכה כתב: "ברש"י הגירסא הבאים אחריהם, דהוה אמינא דהא דנהרג הוא הראשון שאסרה לבעל, אבל השני פטור, לכן כתיב גם לרבות.

ורבי אליה מזרחי ז"ל פירש דהוה אמינא דכיון דנגמר דינה הבא עליה כבא על המתה, לכן כתוב גם לרבות עיין שם. וזהו מתורתו של דואג במדרש תהלים (פרק נ"ב): "רב נחמן אמר על השתיר דמו של דוד שאמר לשאול בן מות הוא ודמו מותר ואשתו מותרת להנשא לאחר. ועיין במדרש בראשית רבה בראשית (ריש פרשה ל"ב ס"א)", עד כאן דברי רבינו הגדול הגאון משך חכמה ז"ל.

והנה נראה שלמד כמו הרב יפה ללב ז"ל דהא דנהרג הראשון משום שאסרה לבעל, אבל השני שלא אסרה פטור, לכן כתיב גם לרבות. ועם שאיני כדאי כלל בעניותי אני כבר כתבתי מה שנראה לי בזה.

ומה שכתב במשך חכמה על דברי רבי אליה מזרחי "זה מתורתו של דואג" וכו', יש להתבונן מה כוונתו ז"ל, האם רוצה לומר דמצאנו לדברי הרא"ם ז"ל סמך בחז"ל, או כוונתו לשלול ביאור זה דהרא"ם, ולומר דכך סבר דואג אבל אין כן האמת, וזה נראה עיקר ככוונתו.

אבל עם שאיני כדאי תימה אצלי, דמה לו עם רבינו הגדול הרא"ם ז"ל, והרי כבר רבותינו הראשונים כמלאכים ז"ל בעלי התוספות, ורבינו החזקוני פירשו כן, וכנ"ל.

ומה שהביא במשך חכמה מההיא דמדרש תהלים ורמז למדרש בראשית רבה, הנה כך אמרו במדרש בראשית רבה שם: "רבי נחמן בריה דרבי שמואל בר נחמני אמר [אמר דואג] לשאול וכי יש אישות לדוד, הלא מורד במלכות הוא וחשוב כמת, ועכשיו התיר קונעתו (פירוש אשתו) ועשה אותו זיטויטוס (פירוש מחוסר חיים), וכאילו הוא מת ודמו מותר ואשתו מותרת, עמד שאול ונתן מיכל אשת דוד על פיו לפלטי בן ליש" ע"ש.

ובן כתב חד מן קמאי רבינו צדקיה ז"ל בספרו שבלי הלקט ח"ב (סימן מ"ח): "דוד אם המתין היתה [בת שבע] נופלת לגורלו, כי היה אוריה מת, וכאשר היה באביגיל כי מת נבל ולקחה דוד לו לאשה, כי הוא רצה להיות עמה כי היה חשוב לנבל כמת מפני שהיה מורד במלכות, והיא מלטתו בחכמתה, ואמרה לו שלא יצא טבעו בעולם, ואף הוא חזר והודה לה" וכו' עיין שם.

הרי שדברי מדרש בראשית רבה כסברת הרא"ם, וגם הרב השבלי הלקט הם תנא המסייע לרא"ם ז"ל, ודברי הגאון משך חכמה לא הבנתי וצ"ע. ודברי הרב שבלי הלקט הביא הגאון חיד"א ז"ל בספר ראש דוד (פרשת אחרי ד"ה או ד"פ ע"ב) ע"ש, ועיין לו גם בספרו דבש לפי (מערכת ד' אות י"ט) ע"ש. בספר שבלי הלקט הנדפס בקובץ התורני "סגולה" אין הדברים נמצאים בשבלת מ"ח, אבל מצאתים בשבלת נ' (דק"ט רע"א) ע"ש, והרב המהדיר ז"ל לא ציין לדברי רבותינו במדרשים הנ"ל].

ובגוף הענין דהמורד במלכות אם אשתו מותרת - עיין לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו נפש חיים (מערכת מ' אות נ"ט), ולבנו הגאון רבי אברהם פאלאג'י ז"ל בספרו אברהם אזכור (מערכת א' אות רכ"ב, ומערכת מ' כלל שכ"ט), ולגאון הרמ"ג מרוזיאני ז"ל בספרו היקר תכלת מרדכי על פירוש רמב"ן לתורה ויקרא (כ"י דק"ז ע"ב), ושו"ת מהרש"ם ח"ב (סימן ק"י), ועוד לו שם ח"ד (סימן קמ"ח

אות ב'), ועוד לו שם ח"ו (סימן קכ"ג), ובחידושו לכתב בתרא (ט"ו ב'), ולגאון המובהק מברשוב זצ"ל בספרו היקר מכתם לדוד על התורה ויקרא (פרשת קדושים דס"ג ע"א), ובספרו שו"ת אפרקסתא דעניא בסוף הספר בהוספות מכתב יד (לסימן א'), ועיין בחיבורי אור משה (סימן ג') וצרף לכאן.

ועזרני השי"ת ועכשיו ביארתי היטב בחיבורי תורת יעקב (סימן ר"ט) ענין זה של החייב מיתה, וכן המורד במלכות, אם אשתו מותרת, עיין שם וצרף לכאן.

ג. בענין נערה המאורסה

דברים (כ"ב כ"ג): "כי יהיה נערה בתולה מאורשה לאיש, ומצאה איש בעיר ושכב עמה, והוצאתם את שניהם אל שער העיר ההוא וסקלתם אתם באבנים ומתו וגו', ואם בשדה ימצא האיש את הנערה המאורשה והחזיק בה האיש ושכב עמה, ומת האיש אשר שכב עמה לבדו, ולנערה לא תעשה דבר, אין לנערה חטא מות כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה, כי בשדה מצאה צעקה הנערה המאורשה ואין מושיע לה".

קידושין (ט' ב'): "האשה נקנית בביאה, מנא לן, אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן דאמר קרא בעולת בעל, מלמד שנעשה לה בעל על ידי בעילה. אמר ליה רבי זירא לרבי אבהו ואמרי לה ריש לקיש לרבי יוחנן כעורה זו ששנה רבי ובעלה מלמד שנקנית בביאה, אי מהתם הוה אמינא עד דמקדש והדר בעיל, קא משמע לן. מתקיף לה רבי אבא בר ממל אם כן נערה המאורסה דאמר רחמנא בסקילה היכי משכחת לה, אי דקדיש והדר בעיל בעולה היא, אי דקדיש ולא בעיל לאו כלום הוא, אמרוה רבנן קמיה דאביי משכחת לה כגון שבא עליה ארוס שלא כדרכה".

ופירש רש"י ז"ל: "אמר קרא בעולת בעל, כי ימצא איש שוכב עם אשה בעולת בעל: כעורה זו, בתמיה וכי אינה מקובלת עליך שאתה מחזר ללמדה ממקום אחר: עד דמקדש, בכסף והדר בעיל כדכתיב כי יקח דהיינו כסף והדר ובעלה: אם כן, דהכי קאמר קרא דבעינן כסף וביאה ובלאו ביאה לא מקדשה: נערה מאורסה דבסקילה כו', הלכך על כרחך כי יקח הוה קידושין לעצמן ובעלה הוה קידושין לעצמן בלא כסף ומשכחת סקילה בקידושי כסף בלא ביאה: בעולה היא, וסקילה בכתולה כתיבא כי יהיה נערה בתולה מאורשה לאיש וגו' ודרשינן בכתובות (מ"ח א') בתולה ולא בעולה שהבעולה בחנק כשאר אשת איש: שלא כדרכה, דאיתקוש משכבות להדדי דכתיב משכבי אשה שתי משכבות וקרינא בה כי יקח ובעלה ואכתי בתולה היא".

והנה אנן קיימא לן דלא מוקמינן קרא במילתא דלא שכיחא, כמו שראיתי שכתבו הרשב"א משאנן בתוספותיו, והרשב"א מברצלונה בחידושו לכתב קמא (מ"א א') והובאו דבריהם בשיטה מקובצת שם, וכתב בספר פני יהושע בבא מציעא (פ"ב א'): "התוספות בבא קמא (נ"ז סע"א) כתבו כיון דלא שכיח לא שייך לאוקמי קרא בהכי", והגאון בעל ספר הכתב והקבלה ז"ל רגיל מאוד בספרו ביסוד זה "אין דרך המקרא לדבר רק במילתא דשכיחא" ככתוב שם ויקרא (ה' א'), ושם ויקרא (י"ג ו' ד"כ ע"ב) כתב: "אין דרך המקרא לדבר על מילתא דלא שכיחא" ע"ש, וכן הוא בספרו הכתב והקבלה שמות (כ"א ל"ד), ויקרא (י"א ט' ומ"ב, כ"ב כ"ג, כ"ה ל"ג), דברים (כ"א ג'

וי"ז, ל"א י"ב) ועוד, והגאון חיד"א ז"ל ביעיר און (מערכת ה' כלל ל"ח) כתב: "אין לאוקמיה לקרא במציאות רחוק הרבה", ועיין שו"ת מהרש"ם ח"ה (סימן ל"ה ד"ג רע"ג), ובמה שהארכתי בס"ד בזה בחיבורי ברית יעקב (סימן י"ד אות ג'), ובחיבורי כנסת יעקב (דף רמ"ג), ועיין בחיבורי כרם יעקב (סימן ה' דמ"ג ע"א) ובשאר חיבוריי.

ולפי זה יש להבין סברת רבנן דאמרו שמשכחת לה פרשת נערה מאורסה דאמרה תורה בסקילה, בציוור שבא עליה שלא כדרכה, והלא כי כי האי מילתא דלא שכיחא היא, וכמו שמצאתי במפורש לרבינו הריטב"א ז"ל יומא (ע"ז ב'): "ואם תאמר ודילמא עינוי דהכא בביאה שלא כדרכה. הא ליתא, דמסתמא לא משתעי קרא דיום כיפור בביאה שלא כדרכה דלא שכיחא" ע"ש.

ומפורש תרתי, חדא דביאה שלא כדרכה היא מילתא דלא שכיחא, ותו דאין לאוקמי קרא במילתא דלא שכיחא, ואם כן יש להבין מה סברו רבנן דבי אביי לאוקמא קרא בביאה שלא כדרכה, וצ"ב, ועיין נדה (ל"ג סע"א) ופני יהושע גיטין (ל"ח ב') ע"ש.

ד. בענין קנס דאונס במוכת עין

דברים (כ"ב כ"ח): "כי ימצא איש נערה בתולה אשר לא ארשה ותפשה ושכב עמה ונמצאו, ונתן האיש השכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף ולו תהיה לאשה תחת אשר ענה לא יוכל שלחה כל ימיו". וכאן פרשת נערה מאורסת שנאנסה, ועיין שם בפירושו הראב"ע ז"ל.

ובתב הרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול (הלכות נערה בתולה פ"א ה"ט): "אחת [נערה] שיש לה אב, או שאין לה אב יש לה קנס, ואלו שאין להן קנס הבוגרת, והממאנת, והאילונית, והשוטה, והחרשת, ומי שיצא עליה שם רע בילדותה ובאו שנים והעידו שתבעה אותן לזנות עמה, והמתגרשת מן הנישואין ועדיין היא נערה בתולה אבל המתגרשת מן האירוסין אם נאנסה יש לה קנס וקנסה לעצמה ואם נתפתה אין לה קנס".

וראיתי לגאון המובהק מקרלין ז"ל בספר קרן אורה יבמות (ג"ט א'): "לא מצאתי כעת מבואר דין מוכת עין אי לא מיקרייא בתולה לענין נערה מאורסה. ולענין קנס מדברי התוספות כתובות (ל"ו א') גבי הא דחרשת ושוטה אין להם טענת בתולים מוכח דסוברים דמוכת עין אין לה קנס, וכן מבואר בירושלמי כתובות (פ"ג ה"ד) דמבתולה ממעטינן למוכת עין. אבל לא ידעתי מנא לן לפי מאי דמשמע בתלמודא דילן דמוכת עין לא אימעט מלשון בתולה. וכמו שכתבו התוספות יבמות (ס' א' ד"ה אליה) אלא מריבוי דבבתוליה אם כן גבי קנס ונערה המאורסה דליכא קרא, שפיר מיקרייא בתולה אפילו מוכת עין. ובדברי הרמב"ם ז"ל לא מצאתי כעת דין מוכת עין לענין קנס נערה המאורסה". ועיין בזה לכהן הגדול מאחיו הגאון רבינו מאיר שמחה ז"ל בספרו המופלא משך חכמה דברים (כ"ב כ"ח) ודוק היטב.

ותמה אני על עצמי אחר שהרמב"ם ז"ל נחית למנינא ומונה להדיא את אותן נערות שאין להן קנס כנ"ל, ולא זכר לציוור של מוכת עין [הנזכר בירושלמי] שומע אתה שאינו סובר כר"י בעל התוספות בכתובות הנ"ל שמוכת עין אין לה קנס שהיה לו להזכיר ציוור זה בהדיא, ושתיקתו בזה כדיבור שדעתו שמוכת עין יש לה קנס.

ואמר לי חכם אחד הי"ו שאינה ראייה, כיון שמוכת עץ לא שכיחא, ולכן הרמב"ם ז"ל השמיטה, וכמו שכתב מרן ז"ל בכסף משנה הלכות ציצית (פ"ב ה"ח): "לא חש הרמב"ם לפרש דין זה משום דלא שכיח" ואתי שפיר.

ואמרתי לו דהן אמת שמוכת עץ היא מילתא דלא שכיחא כאומרם בירושלמי כתובות (רפ"ב ד"ט ע"ב) ועיין תוספות כתובות (ט' א' וב'), ושם בר"ן, ופני יהושע, ושיטה מקובצת כתובות (שם), ועוד בשיטה מקובצת שם (ל"ו ב' דקס"ח ע"ג), ופליתי (סימן נ' סק"א), ובפרט בספר נחל יצחק (סימן ס"ט דקמ"ט סע"ג)!; ושו"ת בית הלוי ח"ג (סימן י"ז), ושו"ת מהרש"ם ח"ד (סימן ע' דל"ז רע"ד), ועוד שם ח"ו (סימן קצ"ז דר"ד ע"ב) ע"ש.

מכל מקום חושבני שלא הועיל כלום בזה, שהרי הרמב"ם ז"ל שם הזכיר **איילונית** וגם ציור זה לא שכיח, כמפורש במסכת יבמות (כ' ב') איילונית לא שכיחא, ועיין תוספות יבמות (ב' ב' ד"ה א'), ותוספות גיטין (מ"ו ב' ד"ה המוציא), ושער המלך הלכות יבום (פ"ג הט"ז) ולתלמידו בספר חקרי לב יו"ד (ח"ג סימן פ"ז דקפ"ד ע"א), ושו"ת נודע ביהודה מהדורה תנינא (אה"ע סימן נ"ב וסימן נ"ד), ושו"ת הגאון רבי עקיבא איגר בליקוטם בסוף דרוש וחידוש (ס"ס א' דע"ד ע"א) ע"ש, וכתב בשו"ת ברכת רצ"ה (סימן ק"צ): "איילונית לא שכיח כלל, ומכל מקום שאר מומין גדולים אינם לא שכיחי כלל כאילונית" ע"ש.

כמו כן הרמב"ם ז"ל שם הזכיר **שוטה** וגם ציור זה לא שכיח, עיין תוספות כתובות (נ"ח א' ד"ה הנהו), ושו"ת בית יצחק אה"ע (ח"א סימן י"ג אות ג') ודוק.

וגם הרמב"ם הזכיר ציור של **חרשת** ופיקח ונתחרש היא מילתא דלא שכיחא כמפורש בגיטין (ה' א') ועיין בפני יהושע וחידושי חתם סופר שם ודוק.

ועבשיו ראיתי בספר מנחת חינוך (מצוה תקנ"ז אות י"א) שכתב להדיא: "ואם מוכת עץ יש לה קנס, מדברי הרמב"ם והרב המחבר החינוך שם דלא חשבוה בכלל הנשים דאין להן קנס, נראה דסבירא להו דיש לה קנס, אך הר"י בתוספות בכתובות (ל"ו א' ד"ה החרשת), סובר דאין קנס למוכת עץ" עכ"ל, ורואה אני שכבר קדמו בזה בספר משנה למלך הלכות אישות (פ"א ה"ח דק"ג ע"א) שדייק כן מדברי הרמב"ם ז"ל עיין שם נפלאות מתורתו בזה זיע"א.

ועיין בטור אבן העזר (סימן קע"ז) שהביא מחלוקת הראשונים בנערות שאין להן קנס, והזכיר דברי ר"י ורמ"ה שמוכת עץ אין לה קנס ע"ש, ועיין למרן ז"ל בבית יוסף שם, ומשנה למלך שם ודוק. [ומדברי מרן ז"ל שהעתיק דברי ר"י המובאים בטור והשאיר חלק ולא ציין היכן נמצאים הדברים, נראה כאילו לא זכר שר לרגע היכן מובאים הדברים, והם נזכרים בתוספות כתובות הנ"ל וצ"ע].

* * *

הנה בכלל זה דהרמב"ם ז"ל משמיט דברים שאינם שכיחים וכדכתב מרן ז"ל בכסף משנה הלכות ציצית כנ"ל, וכן הרדב"ז ז"ל הלכות נזירות (פ"ז ה"ד), ובמראה הפנים לירושלמי שבת (פ"ו

סד"ה הכלים לדרך ל"ח ע"ב), ובספר מעשה רוקח על הרמב"ם הלכות שבת (פי"א הי"ד דקע"א ע"ד) כתבו שדרך הרמב"ם ז"ל להשמיט דברים שאינם שכיחים, ועיין ר"ן ז"ל קידושין (פ' ב' דל"ג רע"א), ומגיד משנה ז"ל הלכות עירובין (פ"א ה"ח), ולמרן ז"ל בכסף משנה הלכות יבום (פ"ד ה"ו), ועוד לו שם (פ"ו סה"ד), והלכות איסורי מזבח (פ"ג ה"ג) ולחם משנה שם, וכסף משנה הלכות רוצח (פ"ד ה"י), ולחם משנה הלכות סנהדרין (פי"ז ה"ב), וים של שלמה בבא קמא (פ"ד סימן י"ט), ומשנה למלך הלכות אבות הטומאה (פ"ט ה"ה), ולגאון למהרש"א אלפנדרי ז"ל בשו"ת הסבא קדישא ח"ג (חור"מ סימן ל"ד דר"ו רע"א) !! עיין שם.

מכל מקום מצאתי הרבים חולקים, וזו לשון נימוקי הגרי"ב ז"ל שעל הלכות הרי"ף בבא מציעא (נ"א ב', ד"צ סע"ב בדפי הרי"ף): "הרמב"ם ז"ל השמיט הך הלכתא, ותירץ הבית יוסף משום דלא שכית, והוא דוחק שידוע שדרך הרמב"ם ז"ל להביא כל ההלכות מבלי להשמיט, ואפילו דלא שכיתי כלל", ובהגהות הגאון רש"ש גיטין (פ"ז א') כתב: "והרמב"ם בחיבורו השמיט דין זה, והבית יוסף כתב מפני שאינו מצוי, וגם זה אינו לפי דרך הרמב"ם ז"ל בחיבורו", וכבר כתב כן הט"ז או"ח (סימן תקס"א ססק"א): "דרך הרמב"ם ז"ל לכתוב אפילו דברים שאינם שכיחים, מה שאין כן דרך הטור", והפרי חדש או"ח (ס"ס תמ"ו אות ד') כתב: "כל הסעיף מבואר בפרק קמא דפסחים, והטור הזכירו, אבל הרי"ף והרא"ש ז"ל השמיטוהו לפי שאינו שאין דין זה מצוי כל כך, אך תימה שהרמב"ם ז"ל השמיטו", ובשו"ת שמן רוקח ח"ג (או"ח סימן ל"ג אות ד') כתב: "הר"ן כתב שהרי"ף ז"ל השמיט דין זה כיון שאינו מצוי בימינו ע"ש, ואף שעל צד הדוחק אפשר לתרץ כן דברי הרי"ף ז"ל, והיינו משום שאין דרכו להביא רק דברים הנוהגים, אבל על הרמב"ם ז"ל לא יועיל תירוצו, שהרי הוא קרא לספרו "משנה תורה" שכלל בקצרה כל הדינים המפורשים בתלמוד [ואף שאינם מצויים]", ועיין הגהות חכמת שלמה או"ח (סימן של"ט ס"א), והארכתי בכללי הרמב"ם דילן בס"ד.

ה. פצוע דכא

דברים (כ"ג ב'): "לא יבא פצוע דכה וכרות שפכה בקהל ה'".

וראיתי לגאון הנצי"ב ז"ל בהעמק דבר שם שכה כתב: "בא בקבלה דמיירי בישראלי פצוע דכא שלא ישא אשה בת ישראל, והיינו דבר הלמד מענינו באזהרות הסמוכות כאשר יבואר לקמיה.

אבל לפי הפשט מיירי בגר פצוע דכא וכרות שפכה שלא יקבלו אותו להשיאו אשה בת ישראל. ועיין מה שכתבתי בהעמק שאלה (סימן קנ"ב אות ה') שיש איזה חומר בגר מכל ישראל לדעת השאלתות, והוא משום דפשט הכתוב מיירי בגר".

ובעניותי נעלם ממני איך פשט המקרא מורה שמדובר בגר דייקא, ויש לעיין בספר העמק שאלה שם ואולי שם נתבאר יותר, וכעת אינו תחת ידי, ורשמתי למזכרת.

ו. בענין כתיבת תיבת "דכא" בספר תורה

דברים (כ"ג ב'): "לא יבא פצוע דכא וכרות שפכה בקהל ה'".

וידוע שכאן הוא המקום היחיד בתורה שנחלקו ספרי בני ספרד מספרי בני אשכנז ונשתנו זה מזה, והוא בתיבת "דכא", אם נכתבת באות ה' כמנהג בני ספרד, או באות א' כמנהג בני אשכנז, ועיין מנחת שי כאן, ושו"ת זרע אמת ח"ג (י"ד סימן קמ"א), ושו"ת תשובה מאהבה ח"א (סימן ע"א), ולגרא"ז מרגליות ז"ל בספרו שו"ת בית אפרים יו"ד (סימן ס"ד) ובספרו שער אפרים (שער ו' אות מ"ד) ואכמ"ל.

ובס"ד נראה לי דמחלוקת הספרים הנ"ל תלויה במה שלמדנו בתלמוד ירושלמי יבמות (פ"ח ה"ב): "איזהו פצוע דכא כל שנפצעו ביצים שלו וכו', פצוע הייתי אומר עינו, תלמוד לומר פצוע שבצד שפכה, אם פצוע שבצד שפכה הייתי אומר חוטמו, תלמוד לומר דכא, שבא בין עקיביו. אמר רבי חגי קמי רבי יוסי אין לך נמוך באדם בשעה שהוא יושב אלא ביציו בלבד".

ופירש בקרבן העדה: "תלמוד לומר דכא, דבר שנידון תמיד והן הביצים שמונחים בין עקביו של אדם ונידוכים: אין לך נמוך באדם וכו', מפרש דכא לשון שפלות כמו דך נכלם", עכ"ל.

ומבואר שנחלקו בירושלמי מדוע הביצים נקראים דכא, ולפירוש הראשון "דכא" מלשון דכה, שהביצים נדכים ונחבטים על ידי רגלי וירכי האדם, ולפירוש השני "דכא" מלשון שפל ונמוך, וכקרא דספר ישעיה ואת דכא ושפל רוח להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכים ועיין רש"י שם, ורש"י תהלים (צ"ג ג) עיין שם.

והשתא יש לומר דבהא גופא נחלקו הספרים, שאותם הכותבים בספר תורה פצוע "דכה" באות ה', למדו והבינו כמו פירוש ראשון דהירושלמי ש"דכה" מלשון מכה וחבטה, שהביצים נדוכים על ידי רגלי וירכי האדם, ולכן כותבים דכה באות ה'.

אבל הספרים שכותבים "דכא" באות א', היינו שהבינו ש"דכא" מלשון שפלות ונמיכות, מלשון דכא ושפל רוח, ולכן כותבים באל"ף, ואלו ואלו דברי אלקים חיים.

וכבר כתב מו"ז הגאון ז"ל בספרו קול יעקב (סימן ל"ו אות ג') ובספרו כף החיים (סימן קמ"ג אות ל"ד) שלא נמנעו בני ספרד לעלות לתורה אצל בני אשכנז [שספרי תורה שלהם כתובים דכא בא'], וכן בני אשכנז עולים לספרי תורה דבני ספרד [שספרי תורה שלהם כתוב דכה בה'], זולת שאין לעלות לספרי תורה דבני תימן בגלל סיבות נוספות ושינויים אחרים, ודבריו ז"ל ממש כפסק רבו הוא רבינו הגדול הגאון מהרע"א סומך ז"ל בשו"ת זבחי צדק ח"ג (סימן י"א) עיין שם, ודוק.

והנה עד כאן זכיתי וכבר נדפס בחיבורי הדר יעקב ח"ג (סימן כ"ב), ובעזה"י אחר זמן מצאתי בספר עלי תמר לירושלמי יבמות (שם דף ל' ודף ל"א) שהביא דברי הגאון הגדול מקרלין ז"ל בשו"ת שאילת דוד (סימן א') שכתב שלפי הירושלמי דכא הוא שם אבר הברית ונקרא כן משום ששוכן במקום נמוך, אבל לפי הבבלי יבמות (ע"ה א') דכא פירושו שהאברים שלו כתותים ונדוכים.

והוסיף שהמחלוקת שנפלה בין בעלי המסורה אם יש לכתוב בספר תורה דכא בא' או דכה בה', תלויה במחלוקת הנ"ל בין הבבלי לירושלמי, שלדעת הירושלמי שדכא פירושו שהאבר נקרא כן על שם ששוכן במקום נמוך יש לכתוב דכא בא', ואילו לבבלי שהוא מלשון כתישה וכתיחה יש לכתוב בה' כמו או דכו במדוכה, עיין שם.

ובעלי תמר שם תמה על זה וכה כתב: "ולא הבנתי שהרי בבבלי השם דכא בא לפעמים בה' כמו ביבמות דף ע"ו ע"א, ולפעמים בא' כמו בדף ע"ה ע"א וע"ב, וכן במשנה בבבלי בדף ע"ו ע"א דכה בה', ובדף ע' ע"א דכא בא', ואם כן נראה שלדעת הבבלי שתי הצורות כשרות הן דכא בא' והן דכה בה'", עיין שם.

ולא הבנתי דבריו כלל, להגאון מקרלין ז"ל דן על צורת כתיבת דכא בספר תורה, ועל דא אמר דלפי איך שהבין הבבלי ענין פצוע **דכא** דקרא, יוצא שיש לכתוב בספר תורה דכא בא' וכנ"ל, ומה ענין שבספרי **תלמוד** הבבלי כתוב דכא בא' או בה', ואטו יש לסמוך על נוסחאות דידן בתלמוד "המלאות שגיאות למאות" כלשון החיד"א ז"ל הבאתים בחיבורי מנוחת שלום חלק י"א (סימן ס"א) ועיין בכל המובא שם, ופשוט ביותר שהמעתיקים לא דקדקו בזה ופעם כתבו דכא ופעמים דכה, לכן איני רואה שום תמיהה מנוסח תלמוד הבבלי דילן, וז"ב.

ושם בעלי תמר כתב: "ועיין בספר בסערת תימן (דף ק"ד) שלפי מסורת תימן יש לכתוב בספר תורה פצוע דכא בא', ושם בהערה כתב שבמנחת שי כתב שבספרי דפוס וגם בכמה ספרים קדמונים כתבי יד כתוב דכא בא' וכו', וידוע שמסורת התימנים בהלכה בנויה על פי **הבבלי** ועל פי גאוני בבל" עכ"ל.

ותמהני שהרי הרב עלי תמר בראש דבריו הביא דברי הגאון מקרלין ז"ל שכתב דלבבלי דכא כותבים בה' כנ"ל, ואם כן מהו שכתב: "וידוע שמסורת התימנים בהלכה בנויה על פי **הבבלי** ועל פי גאוני בבל", והרי מסורת בני תימן לכתוב דכא בא' כדכתב בספר סערת תימן, וזה כירושלמי ולא כבבלי וכמשנ"ת וצ"ב.

ותו היה לו להוסיף שהרי נודע מנהג בני אשכנז בנוי על פי מסורת הירושלמי ומדרשי וגאוני ארץ ישראל, וכמו שהוא עצמו כתב בספרו עלי תמר בהרבה מקומות, ולדוגמא עיין שם ח"א (דש"א רע"ב ודש"ט ע"א), ולירושלמי שבת (דקנ"ב ע"א), ומועד קטן (דפ"ט ע"ב) ועוד ועוד, ועיין בחיבורי נר יהודה (סימן כ"ה), ואכן בני אשכנז כותבים בספר תורה דכא בא', וזה כירושלמי, וצ"ב. [ועיין לקמיה בסוף דברינו וא"ש].

ובעיקר הדבר תמה אני על עצמי שלא עמדו רבותינו הנ"ל במה שכתבתי אני בעניותי **שכירושלמי** עצמו נחלקו בזה שני האמוראים, ולא רק שיש מחלוקת בין הבבלי לירושלמי וכנ"ל, ודוק היטב.

ועוד בענין כתיבת דכא באות א' - כתב בספר ערוך השלחן יו"ד (סימן הע"ר סעיף כ"ב): "בקרא דלא יבא פצוע דכה יש גורסים בה"א ויש באל"ף, וכבר נהגו על פי המנחת שי לכתוב בה"א, וזה המנהג ברוב תפוצות ישראל, אמנם במדינת רייסיין עמד אחד מן הגדולים המיוחדים בדורות שלפנינו, והאריך לבאר לכתוב דווקא באל"ף, וכן נהגו אחריו רוב סופרי רייסיין עד היום

הזה, ועיקר טעמו דדכה בה"א הוא לשון נקבה כמו רכה, דקה, לבונה זכה, וגם באו כן בלשון רבים כמו רכות, דקות, אבל באל"ף הוא שם דבר כמו ואת דכא ושפל רוח, תשב אנוש עד דכא, ואינו בא בלשון רבים רק באל"ף, כמו להחיות לב נדכאים, ובפצוע דכא הוי גם כן שם דבר [הגאון החסיד מהרש"ז נ"ע] "עכ"ל, ועיין לאחיו הגאון ז"ל בשו"ת שארית יהודה (סימן ט"ז), ולתלמידו בשו"ת דברי נחמיה יו"ד (סימן כ"ב), ובאריכות בספר משנת אברהם (סימן ל"ב) ואכמ"ל.

וראיתי בספר "מעשה רב החדש" דינים והנהגות מהגאון החסיד הגר"א מווילנא זצ"ל (סימן א' דף ט') מכתב יד הגאון רבי מרדכי עפשטיין ז"ל (נרפס בשנת תשמ"מ), שכה כתוב שם: "בתורה צריך לכתוב פצוע דכה בה", והגיה [הגר"א] כל ספרי התורה, ומצוה לפרסם" עכ"ל, ושמע מינה שדעת הגר"א ז"ל שיש לכתוב דכה בה, ועשה מעשה להגיה כל ספרי התורה שנכתבו דכא בא', ומינה תשמע שהמנהג הקדום היה לכתוב דכא בא', שהרי כך היו כתובים ספרי התורה הישנים כנ"ל, וכן כתב בהערות שעל ספר מעשה רב, ועיין שם ודוק היטב.

ולפי זה המנהג הקדום דבני אשכנז היה לכתוב דכא בא', וכך כתבו בספרי התורה הישנים עד שצוה הגר"א להגיהם כנ"ל, וכן העיד בספר משנת אברהם הג"ל שראה בספרי תורה ישנים מסופרים מומחים שכתבו דכא בא', וזה מתאים עם האמור לעיל דמנהג אשכנז הקדום עולה כמסורת הירושלמי וכנ"ל ודוק היטב.

והגר"א מרגליות ז"ל בשער אפרים (שם) העלה דלכתחילה יש לכתוב דכא בה', אבל אם כתוב בא' כשר, ואין להגיה ולמחקו וכל שכן שאין להוציא ספר תורה אחר ע"ש, וכיוצא בזה כתב בספר קצות השלחן ("ס"פ פ"ז ד"נ ע"א) שאף לדעת אדמו"ר הגר"ז ז"ל ספר תורה שכתוב דכה בה' אין להוציא ספר תורה אחרת משום זה, ודוק היטב.

ז. בענין בת הנולדת מגוי אם כשרה לכהן

תשס"ד.

דברים (כ"ג ג'): "לא יבא ממזר בקהל ה' גם דור עשירי לא יבא לו בקהל ה'". ופירש רש"י ז"ל: "לא יבא ממזר בקהל ה', לא ישא ישראלי", ועיין רא"ם שאר מפרשי רש"י שם.

יבמות (מ"ה א'): "כי אתא רב דימי אמר רבי יצחק בר אבודימי משום רבינו אמרו גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר. רבי יהושע בן לוי אומר הולד מקולקל. למאן אילימא לקהל הא אמר רבי יהושע הולד כשר, אלא לכהונה, דכולהו אמוראי דמכשרי מודו שהולד פגום לכהונה מקל וחומר מאלמנה, מה אלמנה לכהן גדול שאין איסורה שוה בכל בנה פגום זו שאיסורה שוה בכל אינו דין שבנה פגום".

ופירש רש"י ז"ל: "שבנה פגום, בנה פגום לאו דוקא דהא פשיטא בן הגויה לאו כהן הוא ואי משום דלא ישא כהנת כיון דמותר בישראלית מותר נמי בכהנת שאין קדושה בנשים דאפילו כשרות מותרות לפסולים דקיימא לן לא הוזהרו כשרות מלינשא לפסולים אלא משום בתה נקט דאם תלד בת פסולה לכהונה".

וראיתי להרה"ג רבי שלמה הכהן מדברו ז"ל בשו"ת לך שלמה (אה"ע סימן ה') שדן גבי גוי הבא על בת ישראל וילדה בת אם הבת כשירה לכהונה להנשא לכהן.

ואחר שהביא הסוגיא דלעיל הוסיף וכן מצינו בהדיא לרש"י יבמות (מ"ד ב') גבי המחזיר גרושתו הולד פסול לכהונה, ופירש רש"י ואם ילדה בת פסולה לכהונה כחללה ע"ש, ואם כן גם בהא דאמרינן בגוי ועבד הבא על בת ישראל דמודו שהולד פגום לכהונה, היינו שהיא פסולה לכהונה כחללה וילמד סתום מן המפורש".

ולעומתו ראיתי לעמיתו בתורה הרה"ג רבי אברהם ריוח ז"ל בספרו שו"ת ויען אברהם אה"ע (סימן ע"ט דע"ח סע"ב) שאחר שהביא דברי הרב לך שלמה הנ"ל כה כתב: "ולי אדרבה מדברי רש"י ז"ל נראה להיפך, שמזה שרש"י ז"ל בהא דמחזיר גרושתו דקדק לומר פסולה לכהונה "כחללה", ובהך דגוי ועבד כתב רק פסולה לכהונה, ולא סיים "כחללה", שמע מינה דלכוונה זו דקדק לומר דוקא מחזיר גרושתו דאיסורה ברור דאורייתא הוא דהיא כחללה גמורה, ואפילו בדיעבד תצא אבל בגוי הבא על בת ישראל פסולה דוקא ולא חללה.

ודקדוק זה מוכרח הוא בדברי רש"י ז"ל, דהא מצינו להרב בית שמואל אה"ע (סימן ד' אות ט"ל) שכתב: "כבר כתבתי בסעיף ד' דלא תצא וכן כתב רש"י בתשובה י"ח עכ"ל.

הרי לנו שרש"י בתשובה סובר דלא תצא, ואם כן מוכרח וחובה עלינו לומר דמה שפירש רש"י בפירושו לתלמוד פסולה, על כרחין פסולה לכתחילה אך בדיעבד לא, ואדרבה רש"י ז"ל נמנה מכת הסוברים דלא תצא, ותימה רבתי על הרב הנ"ל שלא השגיח בדברי הבית שמואל הנ"ל, עד כאן דברי הרב ויען אברהם.

ובעניו"ת תמה אני על עצמי דאיך עלה במחשבה כזאת לפניו, ואדרבה ילמדנו רבינו איזה ספר תשובות כתב רש"י ז"ל, ושאכן נקרא בשם "תשובות רש"י", ובודאי הגמור אצלי שטעות כל דהו נפלה בדברי הבית שמואל ובמקום תשובות רש"י, צריך לומר תשובות רש"ל, והכוונה לשו"ת מהרש"ל הוא רבי שלמה לוריא ולא רש"י רבינו שלמה יצחקי וז"ב.

ואכן כל מעיין כאשר יעיין בשו"ת מהרש"ל שם יוכח בדבר. [לפנינו הדברים נמצאים בשו"ת מהרש"ל סימן י"ז, ולא בסימן י"ח כמו שציין הבית שמואל].

ועלה בידי כעת לעיין בספר בית שמואל מהדורה קמא הנדפס בשנת תמ"ט ואכן שם (אות ל"ו ד"א ע"א) הגירסה תשובות רש"ל, אבל בבית שמואל מהדורה בתרא הנדפס בשנת תנ"ד שם (אות ט"ל ד"ט ע"ב) הגירסה רש"י, וכן הוא בדפוס שלפנינו, ודא גרמא ליה להרב ויען אברהם ז"ל לכתוב מה שכתב ודוק. [ועל ספר בית שמואל ומהדורותיו עיין בחיבורי מנוחת שלום ח"ו (סימן י"ב) וצרף לכאן].

ובגוף הענין עיין לגאון חיד"א ז"ל בברכי יוסף אה"ע שם (אות י"ג), ומה שכתבתי בזה במקומו בס"ד.

ח. בענין אדומי ומצרי דור שלישי יבוא בקהל ה'

תשל"ו.

דברים (כ"ג ח'): "לא תתעב אדומי כי אחיך הוא, לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו, בנים אשר יולדו להם דור שלישי יבא להם בקהל ה'".

ובספרי שם (פיסקא מ"ג): "דור שלישי. יכול ראשון ושני ושלישי יהיה אסור, תלמוד לומר דור שלישי. אמר רבי יהודה בנימין גר המצרי היה לי חבר, מתלמידי רבי עקיבא ואמר אני גר מצרי, ונשוי אשה גיורת מצרית, והריני הולך להשיא את בני אשה בת גיורת מצרית כדי שיהא בן בני כשר לבא בקהל לקיים מה שנאמר דור שלישי יבוא וגו'". ועיין מה שכתב לבאר דברי הספרי בספר משך חכמה שם.

ומפורש שאדומי ומצרי לא נאסרו לבוא בקהל ה' אלא רק דור ראשון ושני, אבל דור שלישי יבוא בקהל, וזו לשון הרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול הלכות איסורי ביאה (פי"ב ה"ט): "מצרי ואדומי אחד זכרים ואחד נקבות דור ראשון ודור שני אסורין לבוא בישראל, ודור שלישי מותר, שנאמר בנים אשר יולדו להם דור שלישי יבוא וגו'", ועיין לרמב"ם גם בהלכות אישות (פ"א ה"ח) ע"ש.

ובכתב רבינו החזקוני ז"ל שם: "דור שלישי יבא להם בקהל ה', לפי ששם פוסקת הקורבה, כדכתיב ולמען תספר באזני בנך וכן בנך, ואומר עליה לבניכם ספרו ובניכם לבניהם ובניהם לדור אחר".

וראיתי למוה"ר ראש הגולה הגאון רבינו יוסף חיים ז"ל בספרו בן איש חי על התורה (ס"פ וירא דף כ') שכה כתב: "וידוע כי הלעז דרכו להמשך בפי העולם שלשה דורות דוקא, ומכאן ואילך ישתקע הדבר וישתכח הענין ולא ישאר ממנו בפי העולם מאומה. וכיוצא בזה כתב הגאון נודע ביהודה קמא יו"ד (סימן ס"ט) במשודך שנשדודך עם בת פלוני, ופקר אביה של הכלה, דבזה זרע המשודכת הזו יוכל להיות פגום מחמת אבי אביה, אך משם ואילך יתבטל הפגם. וכתב הגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל שדוגמא לזה תמצא על פי הדין בדבר איסור בגידולי תרומה של גידולי גידולין שרי, דהיינו עד שלשה גרנות אסור והרביעי מותר, וכןכר בירושלמי תרומות (פ"ט ה"ב). וכן דוגמא לזה כתב מרן הבית יוסף ביו"ד (סימן קט"ו) להעמיד יוגרטי של גויים, דעד שלש פעמים אסור, ועיין חקרי לב יו"ד (סימן קל"ט), עיין שם. וכן לעז לא ימשך אלא שלשה דורות דוקא, ואחר שלשה דורות ישתכח ויתבטל. ולכן השי"ת הרחיק גר אדומי ומצרי שלשה דורות דוקא, ואחר שלשה דורות נתירם בכת ישראל וכו', עיין שם.

ובעניותי איני מבין מה שכתב: "ולכן השי"ת הרחיק גר אדומי ומצרי שלשה דורות דוקא, ואחר שלשה דורות נתירם בכת ישראל", שהרי גר אדומי ומצרי אחר שני הותרו, שדור שלישי יכול לבוא בקהל, ואינם צריכים להמתין שלשה דורות כפי שמתבאר משטח לשונו, וכן מהדוגמאות שהביא כמו גורן רביעי ויוגרוטי רביעי וכו' וצ"ב.

ובראות בני היקר הרה"ג חו"ב שמואל יואל שליט"א דברי אלה שרטט וכתב לי לתרץ ואלו

דבריו: "ונראה ליישב דברי רבינו הגאון רבי יוסף חיים זצ"ל על פי דברי תוספות על התורה מהדורת "דעת זקנים" (פרשת יתרו): "ויחד יתרו - פירש רש"י נעשה בשרו חידודין חידודין וגו' [היינו דאמרי אינשי גיורי עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה באפיה]. אומר רבינו תם דמצא סמך לדבר כפירוש רש"י מקרא ולששן עבד מצרי [ושמו ירחע] ויתן [ששן] את בתו לירחע עבדו לאשה [דברי הימים א' ב' ל"ד], חשיב י"ג מיפרוע עבד ששן עד אלישמע ודריש בפסיקתא זה ישמעאל בן נתניה בן אלישמע שהיה מן הנתינים, מכאן לגר שחזר לסורו עד י"ד דורות שהיה שופך דמים ועושה מעשה ארמי, ושלשה דורות לא קא חשיב לפי שגר מצרי אינו גר עד שלשה דורות ומשם ואילך לא תמצא עשרה דורות, עכ"ל"ק.

והנה בספר דברי הימים כן סדר הדורות: א). ירחע ב). עתי ג). נתן ד). זבד ה). האפלל ו). עובד ז). יהוא ח). עזריה ט). חלץ י). אלעשה יא). ססמי יב). שלום יג). יקמיה יד). אלישמע. [ומדברי ר"ת ז"ל נראה דאלישמע הוא עצמו ישמעאל ונקרא בן נתניה על שם שהיה מן הנתינים, ולא כרד"ק ז"ל דברי הימים שם שהביא מחז"ל והוא בירושלמי סוף הוריות דבעבד עד ט"ז דורות אין להאמין וסבירא ליה דאלישמע הוא זקנו של ישמעאל ואביו של נתניה ע"ש].

והדברים צריכים ביאור לכאורה, דמירחע עד אלישמע יש י"ד דורות ועל פי חשבון דלמצרי שתי דורות אסורין, ושלישי מותר בקהל ומשם ואילך יש לחשב עשרה דורות, אם כן היה צריך להיות י"ב ואיכא י"ד. ואפשר מעט לצמצם הקושיא על פי הספק בירושלמי יבמות (פ"ח ה"ג) אם עבד מונין לו דורות דהיינו עבד שנתגייר דאיכא צד שאין עולים לו דורות ולפי זה ירחע לא מצטרף למנין הדורות, ושתי דורות ממנו הם בכלל איסור דלא יבוא מצרי, אך עדיין קשה דנפיש חד דור יתר על המנין, וכקושית אאמור"ר הגאון שליט"א דלעיל על דברי הרב בן איש חי ז"ל דמדבריו נראה דשלש דורות ממש אסור והדור השלישי בכלל, וצ"ע.

וראיתו בספר של"ה הקדוש (פרשת כי תצא), ולהגאון רבי יונתן אייבשיץ זצ"ל בתפארת יונתן שם, ולגאון חיד"א זצ"ל בספר פני דוד (פרשת כי תצא) שביארו ענין דור שלישי יבוא להם על פי דברי חז"ל במסכת שבת (קמ"ו א') דעד שלשה דורות לא פסקה זוהמא מאבותינו עיין בדברי קדשן.

ולדבריהם מבואר דהדור השלישי דמצרי ואדומי כבר נקי לגמרי, אמנם אפשר לבאר דרבינו תם ז"ל סבר דגם בדור שלישי לא פסקה זוהמא ממצרי ואדומי ואפילו הכי מותר לבוא בקהל, והוא כי דור ראשון דמצרי שאסור בקהל יש לו כח לאסור גם דור השני היוצא ממנו, אך דור שני דמצרי אף שהוא עצמו אסור בקהל אין בו כח לאסור בן הנולד ממנו, שהוא דור שלישי שכבר נתמעטה אצלו זוהמא דמצרי ולכן מותר לישא בת ישראל.

ובמו שמצינו ביני טומאה וטהרה דיש "טמא" שבכוחו לטמא אחרים, ויש "פסול" שהוא גופו פסול אך אין בכוחו להעביר הטהומה הלאה, ולענינו נמשיל דמצרי ראשון טמא וטימא לבנו השני, ומצרי שני פסול לבנו השלישי והפסול אין בכוחו להעביר הטהומה הלאה, ועל כן הרביעי כשר לגמרי ונטהר מזוהמת מצרי ואדומי.

ובאמת אם נתבונן נראה דגוי מצרי שכנו נתגייר, ואסור בקהל וכן נכדו, אף שבן נכדו שהוא דור שלישי מותר בקהל הנה רק דור רביעי שלו יהא גם מזרע ישראל, ונמצא דבן הגוי

המצרי עד שיהא לו זרע ישראל איכא שלוש דורות והוא אשר ביארנו דגם בדור שלישי איכא זזהמא שמתמעטת והולכת, ובזה נתיישבו דברי רבינו תם ז"ל ודברי הגאון רבי יוסף חיים ז"ל ודוק.

עד כאן דברות בני יקירי חכם ונבון רבי שמואל יואל שליט"א, ואמרתי בני אם חכם לבך - ישמח לבי גם אני, השי"ת ימלא כל משאלות לבך לטובה ולברכה לעבודתו יתברך אמן.

מ. בענין לא תתעב מצרי

דברים (כ"ג ח'): "לא תתעב אדמי כי אחיך הוא לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו, בנים אשר יולדו להם דור שלישי יבא להם בקהל ה'".

ופירש רש"י ז"ל: "לא תתעב מצרי, מכל וכל אף על פי שזרקו זכורכם ליאור, מה טעם שהיו לכם אכסניא בשעת הדחק".

ומריש הייתי מבין ד"שעת הדחק", היינו באותם רד"ו שנים של השיעבוד ועבודת הפרך שהיו בני ישראל במצרים, אבל ראיתי לרבותינו בעלי התוספות מהדורת דעת זקנים שם שכה כתבו: "לא תתעב מצרי, אף על פי שלבסוף שעבדו בכס, לא תתעבנו כי גר היית בארצו והטיבו לכם **בראשונה**", וכן הוא בתוספות על התורה מהדורת הדר זקנים שם: "לא תתעב מצרי, אף על פי שנשתעבדו בכס והיה להם לקדם - גרים הייתם בארצם **ומתחילה** הטיבו לכם". [ומה שכתבו היה להם לקדם על בני אדום קאי].

ולפי זה כי גר היית בארצו, היינו בתקופה שהיה רעב בארץ כנען ובני ישראל ירדו למצרים וישבו בגושן קודם השיעבוד, ואולי גם לזה נתכוין רש"י במה שכתב "בשעת הדחק", שאין הכוונה לרד"ו שנות השיעבוד ועבודת הפרך, אלא לשנות הרעב, ועיין.

על כל פנים מבואר שמה שנצטוונו לא לתעב מצרי הוא מפני שהיינו גרים בארצו, וראיתי במדרש תנחומא (פרשת בשלח ס"א): "ויהי בשלח פרעה, שילוח הזה לוי, כמה דאת אמרת ואברהם הולך עמם לשלחם, וכן הוא אומר וישלחם יצחק וילכו וגו', ולמה פתח הכתוב בלשון הזה הפה שאמר לא אשלח חזר ואמר אנכי אשלח אתכם, לכך פתח ויהי בשלח - ומה שכרו לא תתעב מצרי", ומבואר דהטעם שלא תתעב מצרי הוא מתן שכר על שפרעה שילח וליוה את בני ישראל כנ"ל, ואיני יודע איך עולה טעם זה בקנה אחד עם טעם המקרא כי גר היית בארצו, ורשמתי למזכרת, ויש לעיין בדברות המפרשים ז"ל ולפי שעה צ"ב.

י. בענין בטוב לא תוננו וגו'

תשמ"ח.

דברים (כ"ג ט"ז): "לא תסגיר עבד אל אדניו וגו' עמך יושב בקרבך במקום אשר יבחר באחד שעריך בטוב לו לא תוננו לא תהיה קדשה מבנות ישראל".

ובפירושו רבינו אלעזר מגרמייזא ז"ל בעל הרוקח על התורה שם כתוב: "בטוב לו לא תהיה קדשה, אם קנית בבית קלה, הכי כדאמרינן בפרק א' דסוטה" עכ"ל. ודברים ככתבן אינם מובנים. [ויש לבדוק בכתבי יד]. וכבר הרה"ג המהדיר שליט"א בהערות שם (אות ס"ב) כתב על זה "וצ"ת", והיינו צריך תיקון. [או צריך תלמוד].

ואני איני יודע לתקן הלשון, אבל חושבני שכוונת הדברים היא עם דרשתם בסוטה פרק א' (י"ב) גבי תמר: "ויראה יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה, משום דכסתה פניה חשבה לזונה (בתמיה), אמר רבי אלעזר שכסתה פניה בבית חמיה, דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כל כלה שהיא צנועה בבית חמיה - זוכה ויוצאין ממנה מלכים ונביאים" ע"ש, ונראה שרבינו בעל הרוקח ז"ל לזה נתכוין, כלומר טוב יהיה לכלה שתהיה צנועה ולא קדשה [זונה], כי יצאו ממנה מלכים ונביאים, והיינו סמיכות הפסוקים "בטוב לו לא תהיה קדשה", ובפרט שלתמר קראו קדשה ככתוב בספר בראשית (ל"ח כ"א) איה הקדשה, דוק ועיין.

וראה נא ראה כי תיבות "טוב לו לא תוננו לא תהיה קדשה", עולים בגימטריא "וכלה שהיא צנועה בבית חמיה - אז היא זוכה למלכים ולנביאים", וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא קדישתא. [ובאופן אחר תיבות "טוב לו לא תוננו לא תהיה קדשה", בגימטריא "כל כלה הצנועה בבית חמיה זוכה ויוצאין ממנה מלכים וגם נביאים" ודוק. **עמנואל**].

תדפיס מספר שנות חיים כת"י - ענייני אריכות ימים

סימן קצב

שונא בצע

ובספר המידות (ערך ממון אות מ') כתב: "מי ששונא ממון זוכה לאריכות ימים" [ישם (אות מ"א) הוסיף מי שמחפש אחר אוצרות - מקרב מיתתו" ע"ש].

ובכר ידוע ומפורסם שתאות הממון רח"ל נוראה ואין קץ לרעות הבאות על ידה כנודע, וכמו שלימדונו רבותינו ז"ל, וזו לשון רבינו קדוש ה' הרמח"ל ז"ל בספר מסילת ישרים (פרק י"א): "כללו של דבר, כמו שחמדת הממון רבה, כן מכשלותיו רבים. וכדי שיהיה האדם נקי מהם באמת, עיון גדול ודקדוק רב צריך לו. **ואם נקה ממנו ידע שהגיע כבר למדריגה גדולה**, כי רבים יתחסדו בענפים רבים מענפי החסידות, ובענין שנאת הבעצ לא יכלו להגיע אל מחוז השלימות, הוא מה שאמר צופר הנעמתי לאיוב (איוב י"א) אם און בידך הרחיקהו ואל תשכן באהליך עולה, כי אז תשא פניך ממום והיית מוצק ולא תירא".

עוד כתב במסילת ישרים שם: "אמרו רז"ל אין אדם מת וחצי תאותו בידו. ואמנם, עיקר התאוה פונה לשני ראשים - **האחד הוא הממון**, והשני הוא הכבוד, שניהם כאחד רעים מאד וגורמים לאדם רעות רבות.

הנה חמדת הממון היא האוסרת אותו במאסר העולם ונותנת עבותות העמל והעסק על זרועותיו, כענין הכתוב אוהב כסף לא ישבע כסף, היא המסירה אותו מן העבודה, כמה תפילות נאבדות, וכמה מצות נשכחות מפני רוב העסק ויגיעת המון הסחורה, כל שכן

משלי (כ"ה ט"ז): "נגיד חסר תבונות ורב מעשקות, שונא בצע יאריך ימים".

ופירש רש"י ז"ל: "חסר תבונות, מתוך שהוא חסר תבונה הוא רב מעשקות, כי אינו נותן לב על חייו ומרבה לעשוק שהרי שונא בצע יאריך ימים" עכ"ל.

ולבאורה יותר היה נראה לפרש שחסר תבונות הוא המרבה לעשוק לא רק מפני ששונא הבעצ יאריך ימים, אלא שאנחנו יודעים שהגזול ועושק מקצר חייו בידים וככתוב בספר ירמיה (י"ז י"א) עושה עושר ולא במשפט בחצי ימי יעזבנו ועיין רד"ק שם, ובחיבורי הנכחי (ערך עושר ולא במשפט) וצרף לכאן.

וראיתי לחד מן קמיא תלמיד הרא"ש ז"ל הוא רבינו יוסף בן נחמיאש הספרדי ז"ל למשלי שם האריך בפירושים שונים, ואביא רק אחד מהם: "שונא בצע יאריך ימים, כלומר כאשר חוסר התבונה מחייב רק מעשקות, כן שונא בצע מחייב אריכות ימים, ועל דרך שונא מתנות יחיה, ואולי כי שונא מתנות ובעצ, הטבע מחייב שיאריך ימים כי הוא שמח בחלקו, והשמחה מרחבת הלב ומארכת ימיו של אדם, אבל אהבת הבעצ הנה כל ימיו ביגון ודאגה לחשוב למה לא בצעתי אתמול, ואולי לא אמצא לבצוע, והיגון והדאגה מכלים הלב ומקצרים שנותיו של אדם, על כן שונא מתנות יחיה". וכיוצא בזה הבאתי בחיבורי ויחי יעקב (ר"ס ט"ל) מספר כד הקמח לרבינו בחיי ז"ל ע"ש.

חבירו נושק תפילין ומתפלל, ואינו עוסק במשא ומתן באמונה, צריך להרחיק ממנו בכל מיני הרחקות, **כי עיקר היראה והצדקות בממון, וכל אדם שהוא עומד בצדקו על ממון, זה הוא צדיק גמור**."

ובספר יערות דבש ח"א (דרוש ו) כתב: "אין לך נסיון גדול יותר מממון, כי כאן יש פיתוי והסתת יצר הרע למאוד מאוד, כאשר עינינו רואים שהרבה אנשים הסובלים יסורים, ומכות בוז וחרפה, ועומדים בקידוש השם, ובממון יצדם גובר לאין פשע בעונותינו הרבים, ובשביל דבר קל אין אלהים לנגד עיניו לגזול ולעשוק עמיתו, והיה אם יעשה לו חבירו נקל בעינו לנקום נקמתו ממנו במסירה וחילול השם בעונותינו הרבים אשר הוא מכת מורידים ולא מעלים.

כללו של דבר, אם אתה רואה אדם עומד בנסיון ממון, הרי הוא מובטח שיעמוד בנסיון גופו לקידוש השם, כי בעונותינו הרבים אין לך דבר שידו וכח של יצר הרע תקיף מממון, ואם אין כח לפתות איש בממון, אז ברור שיוכל לו בכל עניינים, והחוש ומעשים בכל יום מעידים על זה הרבה, עד שאין צורך לראייה עכ"ל. ועיין בחיבורי ויחי יעקב (סימן ל"ז) וצרף לכאן.

ואחתום בדברות קדשו הנוראים של אדמו"ר הגאון רבי צדוק הכהן מלובלין ז"ל בספר ישראל קדושים (אות ה' ד"ה והנה די"ב סע"ב): "**תאות ממון שהוא שורש התאות, ועל כן נקרא "כסף לשון "כיסופין" חמדה וחשק, כי הוא חמדה הכוללת כל חמדות העולם דהכל משיגים על ידי ממון. ועל כן גם מי ששקוע באיזה חמדה אחרת, אין נקי גם מזו. וגם הנקיים משאר חמדות, מכל מקום אין נקיים מחמדות ממון, שיש שממונם חביב**

תלמוד תורה וכו', היא המוסרת אותו לסכנות רבות, ומתשת את כחו ברוב הדאגה, אפילו אחרי השיגו הרבה, היא המעברת פעמים רבות על מצות התורה ואפילו על חוקות השכל הטבעיים" עכ"ל"ק.

והגאון החסיד רבי אליעזר פאפו ז"ל בספר פלא יועץ (ערך כסף דפ"ח ע"א) כתב: "**רוב העבירות נגרות מחמת היות האדם להוט אחר ממון, ורוב עבירות שאדם עושה, ועון חילול ה' רח"ל על גביהן, הוא על בצע כסף, וכו', ומי שממונו חביב עליו מבטל רוב המצוות ותלמוד תורה כנגד כולם וכשמקיים מצוות הן פסולות מחמת המהירות והכיליות וכו', והאדם להוט אחר הממון יותר מכל העבירות ומכל התענוגים**."

ושם בפלא יועץ (סוף ערך צדקה) כתב: "יצר הרע דממון קשה כברזל, ואם בענין הממון ינצח את יצרו ויצא ידי חובתו - מובטח לו שלא יחטא, ויקיים כל דבר טוב", ועוד שם (ערך הנאה ד"ה אמרו דמ"ה ע"א) כתב: "באמת אמרו אדם ניכר בכיסו, והוא המבחן היותר גדול לאדם, שאם אינו מנצחו יצרו בענין הממון והנאת עצמו והוא שונא בצע במקום שיש נדנוד איסור, זה לאות ומופת שהוא גיבור הכובש את יצרו", ועוד שם (ערך ותרנות) כתב: "יצר הממון הוא עז כעזאזל וקשה כברזל ולא לחינם אמרו אדם ניכר בכיסו."

ובתב בספר קב הישר (פרק נ"ב): "לא יסמוך האדם במה שרואה בעיניו שפלוני הולך תמים, כי אין האדם יודע מה שבלבו של חבירו, וכלל זה נקוט בידך מי שאינו רוצה ליהנות בממון חבירו, וכל שכן שאינו רוצה בשל גזל או גניבה, ומשאו ומתנו באמונה, הוא איש צדיק וישר בודאי, אבל כשאדם רואה את

מאמרם ז"ל: "יברכך ה' בממון, וישמרך יצילך מן המזיקין", פירוש מן המזיקין שבממון עצמו, וכנ"ל בדברות רבותינו נ"ע שהבאתי ודוק היטב.

וראה נא כי בס"ד ראיתי שדרשת חז"ל "וישמרך מן המזיקין" (עם התיבות), עולה בגימטריא "זו תאוה של ממון" ודוק היטב.

ובחיבורי ויחי יעקב (ס"ס כ"ז) פירשתי בס"ד בדרך רמז קרא דפרשת דברים (ב') ג) "רב לכם טוב את ההר הזה, פנו לכם צפונה", דקרא הרכה ועצה קא משמע לן בנצחון על היצר, דהרכה בני אדם מחפשים דרכים ותחבולות לנצחו, וכאן מלמדת אותנו התורה "רב לכם טוב את ההר", הר הוא יצר הרע שנמשל להר (סוכה נ"ב א'), ואל תחפשו עצות מעצות שונות, אלא "פנו לכם צפונה", דהיינו תאות הממון, וכאמרם הרוצה להעשיר יצפין (בבא בתרא כ"ה ב'), שהרי כבר לימדונו רבותינו "שכמעט עיקר היהדות תלוי בשבירת תאוות הממון" וכנ"ל, ודוק היטב. [ועיין בחיבורי ויחי יעקב שם מה שהבאנו עוד בזה, וכן בחיבורי וזאת ליהודה (סימן כ"ו) וצרף לכאן].

והשי"ת בחמלתו יצילנו מזה וכל כיוצא בזה, ויעזרנו על דבר כבוד שמו, ונזכה להיות מעבדיו עושי רצונו כרצונו, הדבוקים בו ובתורתו, אנחנו וזרענו וזרע זרעינו עד עולם אמן.

עליהם מגופן כמו שאמרו בפסחים (כ"ה א') הרי שיש להם חמדה לממון, הגם שלא ימולא בזה תאות גופו, ואדרבא עוד יזיק לו, רק הוא אוהב הממון עצמו על דרך עכבא דשכיב אדינרי.

וזהו שורש תאות הרשעים כהני עכברי רשיעי, והוא שורש הנחש שנושך אף על פי שאין לו הנאה כלל, כמו שאמרו במדרש קהלת רבה (ע"פ אם ישוך הנחש) ע"ש.

ועל כן על ידי זה בא עיקר ההשכחה מהשי"ת, יותר מבכל התאות וכמו שכתוב (דברים ח' י"ב) פן תאכל ושבעת וגו', וכסף וזהב ירבה לך וגו', ורם לבבך ושכחת וגו', שעל ידי אכילה לבד שהוא התאוה הראשונה וחטא אדם, עדיין לא היה מגיע לשכחה, רק על ידי ריבוי הממון שמזה בא לגיאות, דכל תאוה הוא רק לשעה ורגע התאוה, ואחר כך הוא כלא היה, ועל כן נקרא במשלי לחם שקר, ולחם כזבים, שפוסק מיד, מה שאין כן ממון שיוכל האדם לתעות ולחשוב שהוא קנין הקיים בידו כל ימי חייו, ועל כן מזה יוכל לבוא לכל רע, ששרשם הגיאות כידוע, שמזה בא השבירה ותחילת מציאות הרע, עד שיבוא מזה ל"ושכחת", ונמצא חמדת ממון הוא שורש השרשים של כל מיני רע", עד כאן דברות קדשו המזעזעים של הגאון רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל.

השתא דאתינן להכי וראינו רעות רבות תאות הממון רח"ל, יש לנו לפרש בס"ד

חידושי סוגיות

(סוכה מ"ה ב')

א. בענין העושה איסור לחג

[מנוחת שלום חלק יא סי' מב]

טעמו דלעיל, אבל בזמן הזה שאין קרבנות אזי אין שום ענין לאכילה ושתייה באיסורו חג וי"ל.

והנאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו נפש כל חי (מערכת י' אות ט') שכתב: "אמר רז"ל שכל העושה איסור לחג באכילה ושתייה מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח וכו', ע"ש, קל חומר למענג היום טוב במאכל ומשתה".

ואיני מבין מה הוסיף רבינו ואמר "קל וחומר הוא למענג את היום טוב במאכל ומשתה", אחר שהן הם ממש דברי התלמוד אליבא דחד פירושא ברש"י וכנ"ל וצ"ב.

וראיתי לרבינו מהרש"א ז"ל שם שכה כתב: "כל העושה איסור לחג באכילה ושתייה וכו', לפי פירוש רש"י לשון "איסור" לא ידעתי לפרש. ולולי פירושו נראה לפרש דאיסור כמשמעו שעושה לו איסור וגדר במצות אכילה ושתייה בחג, דהיינו שלא לאכול אכילה גסה ושלא ישתכר יותר מדאי שאינו לשם שמים, והרי אותו מותר שלא אכל ולא שתה נחשב לו כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן ועל דרך זה אמרו [ברכות נ"ה א'] פתח במזבח וסיים בשלחן מה מזבח מכפר אף שלחן מכפר".

וביאור דבריו דקשיא ליה לפי לישנא קמא דרש"י ז"ל שקורא לחג סוכות עצמו עונג במאכל ובמשתה, דמה שייך כאן "איסור" לחג דהיינו אגודה לחג, שכל ענין ה"איסורו

סוכה (מ"ה רע"ב): "אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח, אמר רבי ירמיה משום רבי שמעון בן יוחי ורבי יוחנן משום רבי שמעון המחזוי משום רבי יוחנן המכותי, כל העושה איסור לחג באכילה ושתייה מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח, והקריב עליו קרבן שנאמר אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח".

ופירש רש"י ז"ל: "איסור לחג, אגודה לחג: באכילה ושתייה, שקורא לחג עונג במאכל ומשתה, ויש אומרים יום שלאחר החג: בעבותים, בהמות עבות ושמונת" ע"כ.

ובספר ערוך השלחן או"ח (סימן תכ"ט אות ה') כתב: "ונראה לי דהכי פירוש [דברי התלמוד דלעיל] דהנה שמחת החג כשמכוין לשם שמים עיקר השמחה בקרבנות שלמי שמחה, ואם האדם בהתפעלות נפשו הקשורה להשי"ת שמח גם ביום שלאחריו ואוכל מהשלמים של אתמול, דשלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד, הוי התוספת דכאלו מלבד הקרבנות בנה גם את המזבח".

וצע"ק שהרי באיסורו חג חייב לאכול השלמים, ואולי ר"ל שהשאר לאוכלם גם באיסורו חג וזה מעיד שרוצה לקשר נפשו אל השי"ת גם אחרי המועד וצ"ב, ותו לפי דרכו מהו ענין "השתייה" שאמרו כל העושה איסור לחג באכילה ושתייה וכו', ותו לפי דרכו תינח בזמן הבית שיש קרבנות וכפי

עוד כתב בכן יהודיע שם: "או יובן שהכונה שאינו הולך לבתים אחרים, אלא הוא אסור בביתו לאכול ולשתות עם אשתו ובניו ובני ביתו, מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, כי שלחנו של אדם שמכוין בו לשם שמים הוא דוגמת מזבח, ואכילה ושתיה שעליו דוגמת קרבן, וכמו שאמרו ז"ל על הפסוק וידבר אי זה השלחן אשר לפני ה'".

וכאן בפירושו השני שילב הגאון בן איש חי ז"ל פירוש רבינו מהרש"א עם פירוש הגאון עיון יעקב והיו לאחדים בידו כמו שיראה המעיין ודוק.

וסיים בכן יהודיע שם: "ובני ידידי כה"ר יעקב הי"ו פירש איסורו חג על האור המקיף שמושכין בימי סוכות שיתקשרו בו, וחג הוא לשון היקף עכ"ל".

ואם הבינותי נכון דברות הגאון רבי יעקב חיים ז"ל יוצא לפי פירושו דהלכתא זו שכל העושה איסור לחג היא דוקא בחג סוכות ולא בפסח ומדוקדק לשון העושה איסור "לחג" דהיינו סוכות דוקא הנקרא חג, ועיין משנה ברורה (סימן תצ"ד אות ו') וכף החיים (סימן תכ"ט אות מ"ה וסימן תצ"ד אות מ"ז) עיין שם.

עוד מצאתי לגאון רבינו יוסף חיים ז"ל בספרו **שלו** שו"ת תורה לשמה (או"ח סימן ק"מ) שכה כתב לאנשי אותה עיר [בגדאד?] על שלא היו זהירים בכבוד איסור חג: "ולפי דרכי אזהיר אתכם במה ששמעתי שבעיר שלכם אינם נזהרים בכבוד איסורו חג של שבועות, ודבר זה פלא גדול עליכם, מה מצאתם טעם לזלזל בו ח"ו, ואדרבה הוא הגדול ביותר, ואם התגרים וכל בעלי החניות ובעלי מלאכות, יוצאים זה לחנותו, וזה למלאכתו, וליושבים בגדי חול, ואוכלים כשאר ימות החול, במה נעשה איסור וקשר לחג שלא תסתלק קדושתו

חג" הוא להטפיל ולחבר דבר מה נוסף לחג, ואילו לרש"י ז"ל האכילה בחג עצמו מחיובי החג עצמו, ואם כן מה שייך כאן לאסור לקשור ולחבר לו אכילה ושתיה וכו' אחר שזה עצמו החפצא דמצות שמחה הנוהגת בחג ודוק.

ולפיכך יצא רבינו מהרש"א ז"ל ופירש לו פירוש אחר מפירוש רש"י ז"ל, דאיסור לחג היינו איסור וגדר שלא להפריז באכילת החג וכנ"ל, אבל פירושו זה הוא רק לפי השיטה שאיסורו חג היינו שבחג עצמו קורא לו עונג באכילה ושתיה, כי לפירוש רש"י השני דהיינו איסורו חג ביום **שלאחר** החג לא קאי פירוש מהרש"א ז"ל ודוק.

ובעל שבות יעקב ז"ל בספרו עיון יעקב על עין יעקב שם (סימן י"ח דנ"א ע"א) כתב: "עיין מהרש"א שפירש פירוש אחר מרש"י ז"ל, ולי נראה לפרש עוד על דרך דאיתא בסוכה לעיל (כ"ז ב') אמר רבי אליעזר משבח אני את העצלנים שאינם יוצאים מבתיהם ברגל ע"ש, וזהו כל העושה איסור לחג כלומר שהוא אסור וחוּבוש בביתו ונקשר שם בעבותים".

ורבינו הגדול הגאון רבי יוסף חיים ז"ל בעל בן איש חי בספר בן יהודיע לסוכה שם כה כתב: "כל העושה איסור לחג באכילה ושתיה, נראה לי בס"ד שהכונה שאינו אוכל ושותה למלאות כרסו בשביל תאות גופו, אלא אוכל ושותה לכבוד החג שמקשר כוונתו בהארת החג עם אכילה ושתיה" ע"כ.

ונראה דבעיקר רעיון ביאור זה הן הם דברות מהרש"א ז"ל, אלא שחושבני שלפי דרכו ז"ל שאיסורו חג היינו "שמקשר כוונתו בהארת החג עם אכילה ושתיה", תתורץ טענת מהרש"א על לישנא קמא דפירוש רש"י ז"ל, ועיין.

מיהו ראיתי בספר שבלי הלקט (סימן רס"ב) שכה כתב: "ואפילו במוצאי יום טוב צריך האדם לשמוח ולמעט בהספד ותענית דכתיב איסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח, אמרה תורה עשו איסור לחג, וכתיב בעזרא וביום עשרים וארבע לחודש הזה נאספו בני ישראל בצום ובשקים, ובירושלמי עבודה זרה מפרש למה לא עשו כן בעשרים ושלשה שהרי חול היה במוצאי חג הסוכות, משום בריה דמועדא, פירוש יום שלאחר המועד קרי בריה דמועדא, הוא יום איסרו חג כמו שפירשנו, ועל כן נהגו שלא ליפול על פניהן ביום איסרו חג ולא לומר ידיו ואבינו הרחמן אם חל בשני או בחמישי.

ואם ח"ו נפטר בו מת נהגו לומר צידוק הדין ביחד שלא כדרך הספד, ורבינו ישעיה זצ"ל כתב ומותרין בהספד ותענית, ורמינהו מעשה ומת אלכסא בלוד ובאו כל ישראל לסופדו ולא הניחן רבי טרפון מפני שיום של עצרת היה, יום טוב סלקא דעתא, אלא יום טבוח, לא קשיא כאן ביום טוב שחל להיות באמצע שבת פירוש אסור בהספד, וכאן ביום טוב שחל להיות אחר השבת, מכאן מוכיח שאסור להתענות במוצאי חג השבועות דהא רבי טרפון בימי החרבן הוה, וכבר פירשנו שגם שאר ימים טובים שוין בזה מדברי קבלה כמו שמפורש בספר עזרא". [מה שכתב שרבי טרפון היה אחר החרבן כן מבואר בפסחים (ע"ב ב), אלא שצריך להבין שהרי רבי טרפון גם היה בזמן הבית כדאמרו בקידושין (ע"א א'), ושם בארוכה בזה בספר מתורתן של ראשונים קידושין (ע"א א' דקנ"ב ע"ב), ועיין מחזיק ברכה או"ח (סימן תצ"ד) וא"ש. ועיין מה שכתבתי בס"ד בחידושי לחגיגה י"ח א'.

ומבואר כאן דשאני איסרו חג דשבועות משאר איסרו חג, דבו מהדין אסור בתענית

מאתנו ותשאר לנו קצת הארה מהחג, והלא בתפילה [דאיסרו חג] אין הפרש, ובמה יהיה הקשר אם לא ינהג בו האדם כמו חול המועד ללבוש בגדי שבת, ולמנוע עצמו ממקח וממכר, וממלאכה שאינה דבר האבד, והרי מצינו ביום הכיפורים שאמרו רז"ל מאחר שאין בו אכילה ושתייה כבדהו בכסות נקיה [עיין שבת קי"ג א'], וגם הצריכו שיהיה השלחן ערוך ומטה מוצעת כמו שבת [עיין שו"ע סימן תר"י ובנו"כ], וכן בזה באיסרו חג צריך לעשות לו היכר לכבודו, ובזה גורמים להתקשר בקדושת החג ביום הזה, והנהגה בזה תבוא עליו ברכת טוב".

והרבה דברים חדשים השמיענו בדברות קדשו, חדא דאיסרו חג אסור במלאכה ומותר רק בדבר האבד כחול המועד, וכמדומני דזה לא שמענו ולא נזכר בפוסקים, וזו לשון הגאון ערוך השלחן או"ח (ס"ס תצ"ד אות ז): "והנשים מותרות בעשית מלאכה באיסרו חג וכל שכן אנשים", ורק במקום שנהגו שלא עשות מלאכה אסור ומשום דברים המותרים וכו' וכדכתב מו"ז הגז"ל בכף החיים (שם אות מ"ט) ודוק היטב.

ותו מה שכתב שצריך לכבדו לאיסרו חג בכסות נקיה - כעת לא ראיתי במשנה ברורה ובכף החיים (שם ושם) שהזכירו פרט זה וצ"ב.

עוד נתעוררתי לדעת מנין לנו זה שכתב איסרו חג דשבועות גדול מכל שאר האיסור חג דסוכות ודפסח, ואדרבה יש לומר דאיסרו חג דשאר הרגלים גדולים דאחר, דכל ענין איסרו חג הוא להראות דקשה עלינו הפרידה, וזה שייך גבי סוכות ופסח, דשבעה ימים היו בדבקות עם השי"ת, מה שאין כן בשבועות דאינו אלא יום אחד ואין בו את קושי הפרידה.

דרש"י דאיסור חג היינו יום אחר המועד עיין לרבינו רמ"א ז"ל בדרכי משה ובהגהה (סימן תכ"ט) ועוד לו שם (סימן תצ"ד) ובנושאי כלי השלחן ערוך שם וצע"ק.

וגם חושבני שדברי הבן איש חי ז"ל כאן אינם עולים בקנה אחד עם דברי בנו רבי יעקב ז"ל שהביאו בספרו בן יהודע וכנ"ל, שלטעמו בדוקא העושה לאסור לחג דהיינו סוכות דוקא וכנ"ל ועיין.

ב. בענין יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין

[קטע מתוך שובי השולמית ח"ה סי' כא]

בעירובין (י"ט א') רשעים אפילו על פתחו של גיהנם אינם חוזרים בתשובה, ולכן נאמר עליהם משגיא לגוים ויאבדם, וכן ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו, אבל ברשעי ישראל אמרו שם כי הם מצדיקין עליהם את הדין, ואומרים לפניו רבוננו של עולם יפה דנת יפה זכית יפה חייבת ויפה תקנת גיהנם לרשעים גן עדן לצדיקים, וכן בגיטין (נ"ז א') תא חזי מה בין פושעי ישראל לנביאי גויים עכ"ל.

ובן הוא להדיא באבות דרבי נתן (פט"ז): "רבי שמעון בן יוחי אומר מכאן שאין ישראל רואים פני גיהנם לעולם, משלו משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיה לו שדה זיבורית, באו בני אדם והשכירוה בעשרת כורין חטים בשנה, זבלוה, עדרוה, השקוה, וכסוהו, ולא הכניסו ממנה אלא כור אחד חטים בשנה, אמר להם המלך מהו זה, אמרו לו אדונינו המלך אתה יודע בשדה שנתת לנו שמתחילה לא הכנסת ממנה כלום, ועכשיו שזבלנוה וכיסחנוה והשקינה מים לא הכנסנו ממנה אלא כור אחד חטים בלבד, כך עתידים ישראל לומר

ואילו בשאר אינו אלא מפני המנהג ועיין שלחן ערוך (סימן תצ"ד) וכף החיים שם (אות מ"ו) ומשנה ברורה (שם), והיינו כוונת רבינו הבן איש חי ז"ל באומרו דאיסרו חג דשבעות גדול משאר איסרו חג ודוק היטב.

עוד יש להבין את עיקר הטענה שלו כנגד אנשי אותה העיר, דאפשר שאנשי אותה עיר סברו שהעושה איסור לחג היינו שאוכל בחג וכפירוש ראשון ברש"י ז"ל, ובאמת לא ידעתי מדוע הפוסקים זכרו רק פירוש השני

שבת (ק"ד א'): "ים כ"ל, אמר שר של גיהנם לפני הקב"ה רבוננו של עולם לים כל". ופירש רש"י ז"ל: "לים כל, גיהנם קרוי ים כל לפי שהרוב הולכים לשם". [ים גימטריא כל ודוק].

ורש"י ז"ל בפירושו לספר תהלים (נ"א ז') כתב: "הן בעוון חוללתי ובחטא יחמתי אמי", עיקר יצירתי מזכר ונקיבה שכולם מלאים עון עכ"ל, ולפי זה שכולם מלאים עון, מובן היטב ענין זה של "כל ים" שרובם ככולם לגיהנם.

מיהו יש להבין שמתבאר בסוגיא דשבת שם שכל בריאת הגיהנם אינה אלא לאומות העולם, ולא לזרעו של יצחק דהיינו כלל ישראל ע"ש, ובחיבורי הדר יעקב ח"א (סימן כ"ט) הבאתי דברי רבינו בעל הלשם זצ"ל שכתב: "אמנם כל זה הוא רק לרשעי ישראל, אבל לרשעי הגויים, עליהם נאמר כגללו לנצח יאבד, וכן ועד כלה ונחרצה תתך על שומם. והטעם הוא כי רשעי גויים הנה אמרו עליהם

כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה, ואילמלי אלעזר בני עמי מיום שנברא העולם ועד עכשיו, ואילמלי יותם בן עוזיהו עמנו מיום שנברא העולם עד סופו, ופירש רש"י ז"ל: "לפטור בזכותי אני סובל כל עונותיכם, ופוטרו מן הדין: ועד סופו, עד שיכלה העולם".

ורבינו חננאל ז"ל פירש: "רבי שמעון בן יוחאי היה במערה י"ג שנה ונראה לו בדרך מראות אלהים גודל כבודו, והיה יודע בעצמו שהוא חסיד גדול, והיה אומר יכול אני לפטור העולם כגון זה האמור בסודם אם אמצא שם כך וכך צדיקים ונשאתי לכל המקום בעבורם, מיום שנבראתי עד עכשיו, כלומר בזכותי יתקיים העולם ולא יחרב ולא ישחית אלהים העולם בעבורי ואפילו אם אין שם צדיק, ואם יהיה אלעזר בני עמי משנברא העולם ועד עכשיו כלומר שלא תהא כליה כגון המבול שהיה בכל העולם" ע"ש.

ספר הזהר הקדוש ח"א (דקכ"ט ע"א): "זכאה הוא בר נש דאורחוי אתכשרן קמי קב"ה, ואיהו אתרעי ביה לקרבא ליה לגביה, תא חזי אברהם אתקריב לגביה, ותיאובתיה דיליה הוה כל יומי בהאי, ולא אתקריב אברהם ביומא חד או בזמנא חדא, אלא עובדוי קריבו ליה בכל יומי מדרגא לדרגא, עד דאסתלק בדרגוי כד הוה סיב, ועאל בדרגין עלאין כדקא חזי, דכתיב ואברהם זקן, וכדין בא בימים, באינן יומין עלאין באינן יומין ידיעאן וכו', זכאין אינן מאריהון דתשובה, דהא בשעתא חדא, ביומא חדא, ברגעא חדא, קריבין לגבי קב"ה, מה דלא הוה הכי אפילו לצדיקים גמורים, דאתקריבו גבי קב"ה בכמה שנין, אברהם לא עאל באינן יומין עלאין עד דהוה סיב כמה דאתמר, וכן דוד דכתיב והמלך דוד זקן בא

לפני הקב"ה רבונו של עולם אתה יודע ביצר הרע שהוא מסית בנו, שנאמר כי הוא ידע יצרנו" ע"ש.

ולבאורה לפי דברי רש"י ז"ל שכולם מלאים עון, אם כן צריך טעם שאין זרעו של יצחק לגינהם, ואולי משום שעושים תשובה, ותשובה שכיחא, עיין נדרים (פ"ה ב') ורשב"א ר"ן ומאירי ז"ל שם, מה שאין כן בגוי שאין תשובה לגוי עיין בחיבורי שובי השולמית ח"ב (סימן ט"ו), ואולי המיתה מכפרת, או שמתכפרין העוונות על ידי יסורים ודוק. [וצ"ב אם בגוי יש מיתה ויסורים מכפרים].

ודע דאם דוד המלך ע"ה במזמור הנ"ל באומרו הן בעון חוללתי ובחטא יחמתני אמי, נתכוין על אביו ישי, ועל אמו נצבת בת עדאל (כ"ב צ"א א'), לא יובנו היטב דברי רש"י ז"ל באומרו "שכולם מלאים בעון", שהרי אביו ישי היה מאותם שמתו בעטיו של נחש דהיינו בלא חטא וכדפירש רש"י שבת (נ"ה רע"ב) ע"ש.

ובפירוש אבות הראש לאבות דרבי נתן שם ציין בענין אין גינהם לישראל ע"ש, אבל תימה שלא הזכיר תלמוד ערוך בשבת הנ"ל שאין גינהם לישראל זרע יצחק, ועיין עירובין (י"ט א') והגיגה (כ"ו א') ע"ש, ובמדרש תהלים (פרק קכ"א): "אל יתן למוט רגלך, מהו אל יתן, בשעה שימוטו הכל לגינהם אתם אינכם מוטים. וכן אמר הכתוב לי נקם ושלם לעת תמוט רגלם, כשתמוט רגלם של רשעים, אותה שעה אינכם מוטים, שנאמר רגלי חסידיו ישמור" ודוק.

עוד דע כי מרגיש אני שרבי שמעון בר יוחאי באומרו "אין גינהם לישראל" לשיטתו בסוכה (מ"ה ב') שאמר: "יכול אני לפטור את

דבשעתא חדא ברגעא חדא זוכה לכל המדריגות וכנ"ל, ושמעתי בשם הרב רבי בונם ז"ל כי דבר זה מיגיעת רבי שמעון בר יוחאי ע"ה עכ"ל. והשוה עם האמור לעיל ודוק היטב.

בימים, אבל מאריה דתשובה מיד עאל ואתדבק ביה בקב"ה".

ובתב עלה אדמו"ר הגאון רבי צדוק הכהן מלובלין ז"ל בספרו צדקת הצדיק (אות קכ"ז): "איתא בספר הזהר דבעל תשובה